

Comisiwn Annibynnol ar Wasanaethau
Cymdeithasol yng Nghymru

Independent Commission on
Social Services in Wales

Gweithredu'r Weledigaeth

Adroddiad y Comisiwn Annibynnol ar Wasanaethau
Cymdeithasol yng Nghymru

Adroddiad y Comisiwn Annibynnol ar Wasanaethau Cymdeithasol yng Nghymru

MYNEGAI

Cyflwyniad	4
Crynodeb Gweithredol	6
Pennod 1: Y Comisiwn Annibynnol ar Wasanaethau Cymdeithasol	10
Pennod 2: Datblygu'r Cryfderau	12
Pennod 3: Y Realiti Newydd	14
Pennod 4: Ymateb i'r Realiti	21
Atodiad 1: Aelodaeth o'r Comisiwn	45
Atodiad 2: Cyfraniadau Tystiolaeth Ysgrifenedig a Llafar	46
Atodiad 3: Cyfarfodydd ac Ymweliadau'r Cadeirydd ac Aelodau'r Comisiwn	50
Atodiad 4: Cyfeiriadau	53
Atodiad 5: Rhestr Termiau	55

Cyflwyniad gan Gadeirydd y Comisiwn

Mae gwaith y Comisiwn Annibynnol ar Wasanaethau Cymdeithasol yng Nghymru wedi'i gwblhau mewn ychydig dros ddeg mis gan dîm o bedwar comisiynydd, ysgrifenyddiaeth a staff cymorth. Mae ein canfyddiadau yn seiliedig ar yr hyn rydym wedi'i glywed a'i ddysgu wrth wrando ar brofiadau gwirioneddol pobl yng Nghymru. Rydym wedi derbyn tystiolaeth ysgrifenedig gan bron i gant o unigolion a sefydliadau, ac wedi trefnu sesiynau tystiolaeth lafar yn Llandudno, Llanfair-ym-Muallt, Caerdydd a Chaerfyrddin gydag amrywiaeth o ddarparwyr gwasanaethau, rheolwyr, defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr.

Yn ogystal â gwrandawiadau ffurfiol y Comisiwn, rwyf i ac aelodau eraill o'r Comisiwn wedi cynnal llawer o gyfarfodydd unigol gyda gweision sifil, gwleidyddion, ymchwilwyr a chynrychiolwyr o sefydliadau a grwpiau llobio, yn amrywio o Weinidogion Llywodraeth Cynulliad Cymru i ddefnyddiwr gwasanaeth chwech oed. Rwyf hefyd wedi manteisio ar y cyfle i ymweld ag ardaloedd amrywiol o Gymru i gyfarfod gweithwyr rheng flaen a defnyddwyr gwasanaethau. Mae ymroddiad ac egni'r bobl rwyf wedi'u cyfarfod yn Sir Ddinbych, Casnewydd, Caerdydd, Merthyr Tudful, Abertawe, Ceredigion a Chaerffili wedi creu argraff fawr arnaf, ac rwyf wedi cael croeso cynnes gan bawb. Mae'r bobl hyn wedi dysgu llawer i mi am ofynion Gwasanaethau Cymdeithasol modern yng Nghymru.

Fy swydd gyntaf oedd fel gweithiwr cymdeithasol gyda Chyngor Dinas Sheffield, yn gweithio gyda theuluoedd plant ac oedolion oedd ag anableddau, ac ar ôl hynny euthum ati i hyfforddi a gweithio fel gweithiwr cymdeithasol seiciatrig. Ond rwyf wedi treulio'r rhan fwyaf o'm bywyd gwaith mewn prifysgolion a cholegau polytechnig ym maes addysg a hyfforddiant gwaith cymdeithasol yn bennaf, a hefyd ym meysydd

hyfforddi swyddogion prawf, gweithwyr ieuencid a chymunedol, ymwelwyr ieuchyd, ac ym meysydd polisi troseddeg a chamddefnyddio cyffuriau.

Dros y blynyddoedd, felly, rwyf wedi ymbellhau fwyfwy oddi wrth drefniadau dydd i ddydd gwaith cymdeithasol a'r broses o gynllunio a rheoli sefydliadau gwasanaethau cymdeithasol. Yn y cyswllt hwn, mae sgiliau a phrofiad fy nghydweithwyr ar y comisiwn - Julie Jones, Rhian Huws Williams a Phillip Robson - wedi bod yn gymorth enfawr, nid yn unig i waith y Comisiwn, ond i mi yn bersonol. Byddai'n ormodedd dweud mod i'n gwybod cymaint â nhw am y maes, ond yn sicr fe wnaethant sicrhau nad oeddwn i'n arafu'r broses ormod nac yn rhy aml.

Ni fyddai gwaith y Comisiwn wedi llwyddo heb yr ysgrifenyddiaeth - David Rich i ddechrau, wedyn Paul Webb, a Sarah Austin am y rhan fwyaf o'r amser. Mae'r unigolion hyn wedi hwyluso'r gwaith a'i gydlynw'n effeithiol. Rydym hefyd yn ddyledus i dîm cymorth ardderchog, gan gynnwys Matthew Gray, Leigh Davies a Rebecca Perez. Yn olaf, rydym wedi cael cymorth hynod werthfawr gan Mike Shanahan wrth ddrafftio'r adroddiad hwn.

Mae gweithio gyda'r comisiwn wedi bod yn brofiad llawn her ond plesurus. Y gobaith yw y bydd ein hadroddiad o fudd i ddinasyddion Cymru.

Yn wahanol i'r GIG, nid yw ac ni fu gwasanaethau cymdeithasol yn wasanaethau cyffredinol erioed. Maent wedi esblygu yn bennaf o'r diwygiadau i'r wladwriaeth les ar ôl yr ail ryfel byd, a ymgorfforwyd yn Neddf Cymorth Gwladol 1948 a'i darpariaethau ar gyfer 'Llety rhan III' i bobl hŷn, ac o'r Ddeddf Plant, gyda'r ddwy ddeddf yn deillio eu hunain o sefydliadau, cartrefi plant amddifad a thlotai Cyfraith y Tlodion o oes

gynharach. Y gobaith yw na fydd ymrwymiad cyfredol Llywodraeth y DU at y 'Gymdeithas Fawr' yn golygu ein bod yn dychwelyd at gyfnod Samuel Smiles a'i lyfr 'Self-help' a Bleak House Dickens. Fodd bynnag, mae'r hinsawdd ariannol anodd yn golygu y bydd angen dod o hyd i ddulliau gweithio gwahanol ym mhob un o'r gwasanaethau cyhoeddus.

Mae'r agenda i weddnewid gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru eisoed ar waith. Dechreuwyd ar y gwaith ar ôl i'r Comisiwn hwn gael ei sefydlu, ond rydym yn gobeithio y bydd gwaith y Comisiwn ochr yn ochr â gwaith arall ym meysydd Addysg, Iechyd a Llywodraeth Leol yn cyfrannu at y rhaglen newid ehangach ac yn pennu'r agenda benodol ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau gofal cymdeithasol.

Mae ein cynigion yn cynnwys dulliau cydweithio mwy effeithlon, comisiynu deallus a phwyslais ar wasanaethau ataliol sy'n canolbwyntio ar ddefnyddwyr gwasanaethau, eu teuluoedd a'u gofalwyr. Drafftwyd ein hadroddiad cyn i fanylion llawn y mesurau caledi gael eu cyhoeddi. Ond pa bynnag anawsterau sy'n ein hwynebu yn y dyfodol, dylai fy mhrofiadau cadarnhaol wrth gyfarfod â rheolwyr gwasanaethau cymdeithasol a gweithwyr rheng flaen ledled Cymru ein gwneud ni'n ffyddiog y byddant yn gwneud eu gorau glas mewn sefyllfa a allai fod yn anodd dros ben.

Geoffrey Pearson

Crynodeb Gweithredol

Gwaith y Comisiwn

Dechreuodd y Comisiwn ar ei waith 10 mis yn ôl. Gofynnwyd i ni ystyried y ddarpariaeth ym maes gwasanaethau cymdeithasol dros y degawd nesaf, gan ganolbwyntio ar: datblygu ymarfer proffesiynol; datblygu gwasanaethau cymdeithasol cynhwysol; newid y broses o gydweithio yn sylweddol a sicrhau bod gwasanaethau yn cael eu hintegreiddio ac yn gallu diwallu anghenion pob grŵp o gleientiaid. Bydd y gwaith hwn, ynghyd â gwaith arall sy'n cael ei gomisiynu ar wahân, yn llywio Papur Gwyn a gyhoeddir gan Lywodraeth Cynulliad Cymru tua dechrau 2011. Derbyniwyd tystiolaeth ysgrifenedig gan dros 90 o sefydliadau a chynhaliwyd dros 150 o gyfarfodydd.

Datblygu'r Cryfderau

Yn ystod y blynyddoedd diwethaf mae gwasanaethau cymdeithasol wedi cael mwy o flaenoriaeth mewn llywodraeth leol a chenedlaethol, a bu gwelliannau nodedig mewn sawl maes, gan gynnwys arweinyddiaeth, ystod y gwasanaethau, arloesedd, boddhad defnyddwyr, cydweithio, cymwysterau'r gweithlu a gwelliannau eraill sy'n deillio o reoleiddio'r gweithlu. Dyma gryfderau gwirioneddol i'w datblygu wrth symud ymlaen.

Y Realiti Newydd

Y Rhagolygon ar gyfer Gwariant Cyhoeddus

Mae'r rhagolygon ar gyfer gwariant cyhoeddus yn llwm. Mae'n rhaid i benderfyniadau buddsoddi gael eu llywio gan "systemau cyfan". Rydym yn sylwi bod gwasanaethau cymdeithasol yn rhan allweddol o waith y Bwrdd Effeithlonrwydd ac Arloesi.

Cwtogi neu Ddiwygio

Byddai encilio i wasanaethau craidd ar draul gwasanaethau ataliol a gwelliannau ar y cyd yn dadwneud gwelliannau'r blynyddoedd diwethaf, gan ddod yn anghynaliadwy yn fuan iawn. Yn lle hynny, mae'n rhaid

i wasanaethau cymdeithasol fanteisio ar gyfleoedd ar gyfer effeithlonrwydd a newid sy'n gweddnewid, ac asesu effeithiau mwy hirdymor penderfyniadau buddsoddi.

Profiad Defnyddwyr Gwasanaethau a Gofalwyr

Rydym yn nodi meysydd sydd angen sylw ar gyfer grwpiau o gleientiaid penodol gan gynnwys plant sy'n derbyn gofal a phlant mewn angen, pobl ag anableddau dysgu, oedolion a phlant â phroblemau iechyd meddwl, pobl hŷn, pobl ag anableddau corfforol a gofalwyr. Rydym yn nodi problemau ym meysydd cysondeb, trosglwyddo a phontio.

Rydym yn cyfeirio at faterion eraill sydd yn bwysig ond a gafodd lai o sylw yn y dystiolaeth a dderbyniwyd, gan gynnwys camddefnyddio sylweddau, amrywiaeth y boblogaeth ac anghenion iaith.

Mae'r holl faterion hyn yn atgyfnerthu swyddogaeth hanfodol gwasanaethau cymdeithasol wrth ymateb i feysydd anawsterau cymdeithasol cydberthnasol, a phwysigrwydd eu lle mewn llywodraeth leol ochr yn ochr â thai, addysg a gwasanaethau llywodraeth leol eraill.

Ymateb i'r Realiti

Rôl a Lle Gwasanaethau Cymdeithasol

Rydym yn cefnogi rôl gwasanaethau cymdeithasol fel y'i diffinnir yn Strategaeth *Bywydau Bodlon, Cymunedau Cefnogol*, sef un sy'n: hyrwyddo cynhwysiant cymdeithasol ac annibyniaeth pobl, yn cynorthwyo pobl ar adegau pan fyddant mewn gofid a phan fyddant yn agored i niwed, yn gwarchod pobl sy'n agored i niwed ac yn hyrwyddo buddiannau pobl sy'n agored i niwed ac mewn perygl o fewn llywodraeth leol. Mae dadansoddiad y strategaeth yn ddilys o hyd. Yr her yn awr yw mynd ati'n gynt i droi gweledigaeth y Strategaeth yn gamau gweithredu.

Rydym yn pwysleisio natur integredig swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol

wrth gefnogi a galluogi pobl ar hyd eu hoes. Mae hyn yn tanlinellu pwysigrwydd bod â chysylltiadau cryf â gwasanaethau llywodraeth leol eraill gan gynnwys: tai, addysg, gwasanaethau ieuencid a hamdden, trafnidiaeth a datblygu cymunedol. Mae hefyd yn hanfodol darparu'r un arweiniad proffesiynol ar gyfer oedolion a phlant er mwyn diwallu anghenion plant mewn teuluoedd yn effeithiol.

Nid ydym wedi'n hargyhoeddi y dylai rhai gwasanaethau cymdeithasol drosglwyddo i'r GIG. Byddai hyn yn tanseilio'r gwasanaethau cymorth, amddiffyn a chynhwysiant y mae llywodraeth leol yn eu darparu ar gyfer pobl sy'n agored i niwed. Mae yna ddulliau cyflymach a llai niweidiol o fynd i'r afael â phroblemau'r cysylltiad yna rhwng iechyd a gofal cymdeithasol. Rydym yn argymhell y dylai gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol i oedolion a phlant aros yng ngofal llywodraeth leol.

Newid a Dargedir

Clywsom bryderon ynglŷn â'r lliaws o fentrau gwella sydd ar waith, ac yn yr adroddiad hwn rydym yn argymhell pennu nifer fach o flaenoriaethau sydd angen sylw brys ac sy'n debygol o gael yr effaith fwyaf.

Cenedlaethol, Rhanbarthol a Lleol

Rydym yn argymhell model cenedlaethol/rhanbarthol/lleol ar gyfer cynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau er mwyn hwyluso cydweithio rhwng awdurdodau lleol a gwasanaethau cyhoeddus gwahanol. Byddai'r rhan fwyaf o'r ddarpariaeth yn cael ei rheoli yn lleol o hyd ond byddai gwaith mwy integredig ar lefelau uwch yn hyrwyddo gwasanaethau mwy cydgysylltiedig yn lleol. Rydym yn awgrymu nifer o feysydd sy'n addas i gael eu hystyried ar lefel genedlaethol ac a fydd yn hyrwyddo tegwch (e.e. hawliau plant sy'n derbyn gofal a phobl sy'n gadael gofal) a/neu effeithlonrwydd (e.e. manylebau cenedlaethol ar gyfer gwasanaethau gofal a gomisiynir).

Mae prif fanteision cydweithio yn debygol o gael eu gweld yn rhanbarthol. Rydym yn awgrymu ym mha feysydd y dylid rhoi dull gweithredu rhanbarthol ar waith. Rydym wedi ystyried modelau gwahanol ar gyfer

natur ddaearyddol y lefel ranbarthol ac yn awgrymu y dylid mabwysiadu ôl troed y Bwrdd Iechyd Lleol (BILI).

Er mwyn mynd i'r afael â phryderon ynglŷn ag aneffeithlonrwydd y lliaws o bartneriaethau strategol lleol y mae gwasanaethau cymdeithasol yn rhan ohonynt, rydym yn argymhell cyfuno'r partneriaethau hyn ar sail ardal ôl troed y BILI, gan ddileu dwy ran o dair ohonynt.

Llais a Rheolaeth

Mae gwasanaethau mwy personol yn hyrwyddo canlyniadau gwell a bodlonrwydd defnyddwyr ac maent yn defnyddio adnoddau yn fwy effeithlon yn aml. Mae pobl angen llais a rheolaeth. Rydym yn diffinio egwyddorion gwasanaethau wedi'u personoli'n dda. Rydym yn nodi pwysigrwydd ymateb i anghenion iaith Gymraeg defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr. Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru hyrwyddo cymorth hunangyfeiriedig, gweithio gyda phartneriaid i sicrhau bod gwybodaeth ac eiriolaeth dda ar gael i lywio dewisiadau pobl ac y dylid mabwysiadu pecyn cymorth yr iaith Gymraeg a ddatblygwyd gan Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC) wrth gynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau.

Systemau Asesu Gwell – Baich Asesu

Mae systemau asesu sy'n bodoli ar hyn o bryd ar gyfer oedolion a phlant yn rhy fiwrocraataidd, yn canolbwyntio gormod ar brosesau, yn cael eu gwasanaethu'n wael gan TG ac yn methu cynorthwyo penderfyniadau proffesiynol yn ymwneud â risg. Rydym yn argymhell y dylid eu hadolygu ar frys, gan ystyried gwaith sy'n mynd rhagddo yn y maes hwn. Rydym hefyd yn argymhell y dylid adolygu'r broses o gasglu a dadansoddi data i gefnogi ymarfer sy'n seiliedig ar dystiolaeth.

Hawliau a Natur Drosglwyddadwy

Rydym yn nodi cynigion Comisiwn y Gyfraith i ddiwygio cyfraith gofal cymdeithasol i oedolion a'r pryderon ynglŷn â thegwch a glywsom yn y dystiolaeth. Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru a

Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) arwain y gwaith o ddatblygu cynllun asesu trosglwyddadwy cenedlaethol a gefnogir maes o law gan feini prawf cymhwysedd cenedlaethol. Rydym hefyd yn argymhell y dylid sefydlu hawliau Cymru gyfan ar gyfer Plant sy'n Derby Gofal.

Pontio a Throsglwyddo

Fel ymateb i'r holl bryderon a glywsom ynglŷn â throsglwyddo o wasanaethau plant i wasanaethau oedolion, o safbwynt rhai sy'n gadael gofal ac ar adegau allweddol eraill ym mywydau pobl, rydym yn argymhell y dylai Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru, Cyngor Gofal Cymru a'r Asiantaeth Gwella Gwasanaethau Cymdeithasol (AGGC) arwain adolygiad o bontio a throsglwyddo fel maes ymarfer i wella profiad defnyddwyr a gofaluwr.

Economi Gymysg ar gyfer Gofal

Wrth i'r farchnad ofal fynd yn fwy cymysg, mae'n debyg mai darparwyr preifat fydd y rhai amlycaf o hyd. Gallwn hefyd ddisgwyl gweld mwy o "ficro-ddarparwyr" os yw modelau cymorth mwy personol yn cael eu mabwysiadu. Mae cyfleoedd i ddylanwadu ar y farchnad er mwyn ei gwneud yn fwy arloesol ac effeithlon yn cael eu colli. Rydym yn argymhell y dylai darparwyr yn y sector preifat a gwirfoddol gyfrannu mewn ffordd fwy adeiladol at y gwaith o gynllunio, dylunio a chomisiynu gwasanaethau. Rydym hefyd yn argymhell y dylid annog micro-ddarparwyr a sefydliadau sy'n cael eu harwain gan ddefnyddwyr i gyfrannu at drefniadau cymorth hunangyfeiriedig.

Defnyddio TGCh i Foderneiddio Gofal Cymdeithasol

Dylai gwasanaethau cymdeithasol fod yn rhan o'r oes ddigidol ac ymgysylltu'n llawn â Strategaeth Cynhwysiant Digidol Cymru. Mae technoleg ddigidol yn cynnig dulliau hyblyg a chymharol rad mewn sawl maes, gan gynnwys cefnogi defnyddwyr gwasanaethau, sicrhau bod cymunedau lleol yn gallu helpu eu hunain, gweddnewid systemau a phrosesau a helpu pobl i fedru dal ati i reoli eu bywydau. Dylid datblygu teleofal, teleiechyd a thechnoleg gynorthwyol yn gynt, gan sicrhau

bod y GIG yn wasanaeth mwy integredig sy'n cefnogi annibyniaeth, prosesau ataliol ac ymyrraeth gynnar.

Rydym yn argymhell y dylai awdurdodau lleol a darparwyr, o dan arweiniad Llywodraeth Cynulliad Cymru, sicrhau bod yna newid sylweddol wrth ddatblygu, hyrwyddo a chymhwyso technoleg ddigidol.

Mae'n rhaid rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i rieni, pobl ifanc, pobl sy'n chwilio am gymorth a'u teuluoedd er mwyn eu grymuso. Mae'n rhaid i'r wybodaeth fod o ansawdd uchel, yn hygyrch ac yn sensitif i anghenion iaith. Gall y trydydd sector wneud mwy o gyfraniad at y gwaith o gefnogi hunangymorth sy'n seiliedig ar TG yn y gymuned.

Rydym yn cyfeirio at y problemau o rannu data fel rhwystr i gydweithio rhwng gwasanaethau cyhoeddus ac at y baich o gasglu data nad yw'n cael ei ddefnyddio yn gywir. Rydym yn cyfeirio yn ôl at ein hargymhelliad i adolygu'r gwaith o gasglu a dadansoddi data (gweler yr adran uchod o dan y teitl Systemau Asesu Gwell - Baich Asesu).

Arweiniad

Mae'n rhaid i Lywodraeth Cynulliad Cymru nodi ei disgwyliadau o safbwynt gwasanaethau cymdeithasol yn gliriach. Dylai gwleidyddion lleol hyrwyddo dealltwriaeth o wasanaethau cymdeithasol a chydlynu gwaith adrannau cynghorau i helpu gwasanaethau cymdeithasol i gefnogi ac amddiffyn pobl sy'n agored i niwed.

Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth y Cynulliad ganolbwyntio ar nifer fach o flaenoriaethau ar gyfer y gwasanaethau cymdeithasol mewn cynllun 5 mlynedd ac y dylai arweinwyr gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol ledled Cymru gydweithio i wella enw da gwasanaethau cymdeithasol a hyder y cyhoedd ynddynt.

Datblygiad Proffesiynol ymysg y Gweithlu

Mae materion yn ymwneud â'r gweithlu yn faes gwaith ar wahân ac yn llywio'r Papur Gwyn. Rydym wedi rhannu'r dystiolaeth a gawsom ynglŷn â'r mater hwn gyda Llywodraeth y Cynulliad.

Rydym yn nodi effeithiau buddiol y broses o reoleiddio'r gweithlu a'r cynnydd

sylweddol sydd wedi bod ym maes datblygiad proffesiynol. Fodd bynnag, mae sylw negyddol i waith cymdeithasol yn y cyfryngau wedi creu diwylliant gwrth risg a gorddibyniaeth ar brosesau. Mae angen rhoi mwy o bwyslais ar farn broffesiynol ac ymarfer myfyriol er mwyn hwyluso ymarfer diogel, hyderus sy'n seiliedig ar dystiolaeth.

Rydym yn awgrymu sawl maes a fydd yn gwneud cyfraniad ac yn argymhell y dylai Llywodraeth y Cynulliad gydweithio â chyflogwyr, arweinwyr y proffesiwn ac eraill i arwain rhaglen o newid sy'n gwerthfawrogi ac yn hybu llwybrau gyrfa a datblygiad proffesiynol parhaus. Rydym hefyd yn awgrymu y dylai Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru gydweithio gyda chyflogwyr i ddatblygu rhaglen arweiniad fwy effeithiol sy'n canolbwyntio ar gynllunio ar gyfer olyniaeth.

Comisiynu

Rydym yn croesawu datblygiadau diweddar i wella comisiynu strategol gan nodi bod gofal cymdeithasol yn ail i adeiladu yn unig fel y maes caffael cyhoeddus mwyaf. Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth y Cynulliad barhau i ddarparu cymorth canolog i wella comisiynu gan gynnwys cyd-gomisiynu ymarfer a chymhwysedd, gan ystyried comisiynu gan unigolion trwy gymorth hunangyfeiriedig.

Atal, Ymyrraeth Gynnar ac Ailalluogi

Rydym yn nodi'r mentrau sydd ar waith ac yn nodi bod y dystiolaeth yn ymwneud â chanlyniadau gwell ac osgoi costau yn fwy hirdymor yn gwell. Rydym yn nodi bod angen sicrhau ymateb hyblyg, mwy amserol ym meysydd plant mewn angen a gofalgwyr yn benodol. Rydym yn argymhell y dylai cynlluniau atal ac ymyrraeth gynnar barhau i gael eu cefnogi ac y dylid canolbwyntio o'r newydd ar ailalluogi i helpu pobl i adennill eu hannibyniaeth. Rydym yn argymhell y dylid cynnal adolygiad ledled y sector cyhoeddus o wasanaethau i blant mewn angen ac yn nodi bod angen mynd i'r afael ag anghenion gofalgwyr.

Amddiffyn a Diogelu

Rydym yn nodi bod y Bwrdd Cyngori ar Amddiffyn Oedolion a Fforwm Diogelu Plant Cymru eisoes yn ymgymryd â gwaith yn y meysydd hyn. Mae diogelwch yn gyfrifoldeb sy'n cael ei rannu gan sawl asiantaeth. Clywsom am anawsterau i sicrhau bod rhai cyrff yn cyflawni eu rhwymedigaethau, presenoldeb gwael a diffyg adnoddau. Rhan o'r broblem yw'r ffaith fod Pwyllgorau Amddiffyn Oedolion a Byrddau Lleol Diogelu Plant yn atebol trwy eu sefydliadau cydrannol yn unig, ac nid fel sefydliadau unigol.

Rydym yn argymhell y dylid cynnal adolygiad o atebolrwydd Byrddau Lleol Diogelu Plant a Phwyllgorau Amddiffyn Oedolion. Yn gynharach yn ein hadroddiad (yn yr adran â'r teitl Cenedlaethol, Rhanbarthol a Lleol) rydym yn argymhell y dylid cynnwys y rhain yn y partneriaethau sy'n cael eu huwchraddio i lefel ôl troed BILL.

Rheoleiddio, Arolygu a Gwella

Rydym yn nodi bod datblygiadau cyfredol ym meysydd arolygu, rheoleiddio'r gweithlu ac adroddiadau blynyddol Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol yn cyfrannu at y gwelliant. Rydym yn awgrymu bod angen i'r maes arolygu symud yn gyflymach tuag at drefn sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau a bod angen i'r set nesaf o adroddiadau blynyddol nodi'n fwy clir y meysydd sydd angen eu gwella.

Rydym yn croesawu cyfraniadau Cyngor Gofal Cymru, AGGC a'r Sefydliad Gofal Cymdeithasol er Rhagoriaeth (SCIE) at lunio a meithrin gwelliant.

Rydym yn nodi'r angen i wella trefniadau ar gyfer dadansoddi data a rhannu tystiolaeth. Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth y Cynulliad weithio gydag arweinwyr y proffesiwn i lunio rhaglen waith i gefnogi blaenoriaethau'r sector. Rydym hefyd yn argymhell y dylid sefydlu Uwch-ganolfan ar gyfer Dysgu ac Ymchwil i'w rheoli fel partneriaeth rithwir rhwng Sefydliadau Addysg Uwch gyda chysylltiad agos â'r Sefydliad Cenedlaethol ar gyfer Ymchwil Gofal Cymdeithasol ac Iechyd, AGGC a SCIE.

Pennod 1

Y Comisiwn Annibynnol ar Wasanaethau Cymdeithasol yng Nghymru

1. Ein Cylch Gwaith

- 1.1 Fis Gorffennaf eleni cyhoeddodd y Dirprwy Weinidog dros Wasanaethau Cymdeithasol fod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn bwriadu cyhoeddi Papur Gwyn ar Wasanaethau Cymdeithasol ar ddechrau 2011. Bydd y Papur Gwyn yn pennu cyfeiriad pendant ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol gan dynnu ar nifer o feysydd gwaith, gan gynnwys;
- gwaith y Comisiwn Annibynnol hwn ar Wasanaethau Cymdeithasol (gweler ein Cylch Gorchwyl isod);
 - grŵp Gorchwyl y Gweithlu Gwaith Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol;
 - adroddiadau'r Bwrdd Cyngori ar Amddiffyn Oedolion a Fforwm Diogelu Plant Cymru, ac
 - adolygiad o Reoleiddio a Gwella.

Ein Cylch Gorchwyl

- 1.2 Gofynnodd y Dirprwy Weinidog i ni ystyried darpariaeth gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol dros y degawd nesaf, gan ganolbwyntio ar sut y gall Llywodraeth y Cynulliad:
- helpu i ddatblygu ymarfer proffesiynol ymhellach;
 - datblygu gwasanaethau cymdeithasol cynhwysol sy'n seiliedig ar gyfraniad yr holl bartneriaid gofal cymdeithasol;
 - sicrhau bod gwasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau allweddol eraill yn rhoi newid sylweddol ar waith
 - sicrhau darpariaeth gwasanaethau cymdeithasol integredig sy'n gallu diwallu anghenion plant, pobl ifanc, oedolion a phobl hŷn yn y ffordd fwyaf effeithiol.

- 1.3 Er i ni ganolbwyntio ar y materion hyn yn yr adroddiad, mae'r holl dystiolaeth a dderbyniwyd wedi rhoi llawer o wybodaeth ychwanegol i ni, ac rydym wedi ceisio adlewyrchu a chynnwys hyn yn yr adroddiad lle bo hynny'n briodol.
- 1.4 Wrth ystyried y pedwar cwestiwn penodol, gofynnwyd i ni ystyried effaith disgwyliadau cyhoeddus newidiol, newidiadau demograffig ac amrywiaeth o bosibiliadau ar gyfer adnoddau sy'n sicrhau gwasanaeth cynaliadwy. Gofynnwyd i ni hefyd ystyried y cyd-destun polisi ehangach gan gynnwys:
- egwyddorion *Bywydau Bodlon, Cymunedau Cefnogol*
 - Papur Gwyrdd Llywodraeth y Cynulliad ar Dalu am Ofal a chanlyniad yr ymgynghoriad ar y Papur Gwyrdd
 - ymrwymadau Gweinidogion i adolygu'r broses o ariannu gofal cymdeithasol a gwasanaethau cymdeithasol yn y dyfodol
 - y Grŵp Gorchwyl ar ddyfodol y gweithlu gwaith cymdeithasol a gofal cymdeithasol
 - rhaglen diwygio gwasanaethau cyhoeddus o dan arweiniad Llywodraeth y Cynulliad, gan gynnwys y trefniadau sy'n esblygu ar gyfer gwasanaethau llywodraeth leol ac iechyd
 - Rhaglen Gyflenwi Strategol y Gwasanaethau Iechyd Sylfaenol a Chymunedol.

- 1.5 Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi gohirio'r gwaith o ystyried ymhellach sut i ddiwygio'r system bresennol o dalu am ofal ar ôl i Lywodraeth y DU sefydlu Comisiwn Annibynnol fis Gorffennaf

2010 i ystyried yr opsiynau diwygio amrywiol. Bydd rhaid i Lywodraeth y DU arwain unrhyw ddiwygiadau mawr i'r system o dalu am ofal gan nad yw meysydd allweddol fel trethiant, Yswiriant Gwladol a budd-daliadau lles wedi'u datganoli. Gofynnwyd i'r Comisiwn baratoi adroddiad erbyn haf 2011 ac ystyried y goblygiadau ar gyfer y gweinyddiaethau datganoledig wrth lunio ei argymhellion. Mae'r adolygiad o gyllid gofal cymdeithasol a gwasanaethau cymdeithasol yn gysylltiedig â hyn ac â'r goblygiadau i Gymru yn sgil yr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant a gyhoeddwyd fis Hydref 2010.

Aelodaeth o'r Comisiwn

- 1.6 Mae manylion bywgraffyddol aelodau'r Comisiwn wedi'u cynnwys yn Atodiad 1.

Diolchiadau

- 1.7 Derbyniwyd tystiolaeth ysgrifenedig gan dros 90 o sefydliadau. Yn ystod cyfarfodydd Cadeiryddion unigol neu gyfarfodydd y Comisiwn llawn, cawsom gyfle i gyfarfod â thros 150 o unigolion a chynrychiolwyr o sefydliadau amrywiol y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector, gan gynnwys sefydliadau sy'n cynrychioli defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr a defnyddwyr gwasanaethau a'r gofalwyr eu hunain. Roedd cyfle hefyd i gyfarfod ag uwch reolwyr, gweithwyr rheng flaen, cyrff proffesiynol, undebau llafur ac uwch weision sifil.
- 1.8 Hoffem ddiolch i bawb a gyflwynodd dystiolaeth ysgrifenedig a llafar i'r adolygiad ac am roi'n hael o'u hamser.
- 1.9 Mae rhestr gyflawn o bawb a gyflwynodd dystiolaeth ysgrifenedig neu lafar wedi'i chynnwys yn Atodiad 2. Mae Atodiad 3 yn cynnwys rhestr o gyfarfodydd ac ymweliadau'r Cadeirydd ac aelodau'r Comisiwn. Mae cyflwyniadau ysgrifenedig i'r Comisiwn

wedi'u cyhoeddi ar wefan y Comisiwn yn www.icssw.org

- 1.10 Rydym yn cyfeirio at nifer o enghreifftiau o arferion da yn yr adroddiad hwn. Mae yna lawer o enghreifftiau eraill yn ddiau, ond gallwn ond defnyddio a dyfynnu o enghreifftiau sydd wedi dod i law. Rydym wedi dod i glywed am rai o'r enghreifftiau yn gwbl ddamweiniol. Mewn rhannau eraill o'r adroddiad hwn rydym yn nodi'r angen i sicrhau bod cynlluniau da yn cael eu rhannu'n ehangach a bod prosiectau llwyddiannus yn cael eu huwchraddio'n rhaglenni.

Mae wedi bod yn anodd i ni a'r bobl rydym wedi siarad â nhw i gadw i fyny â'r "lliaws o fentrau" sy'n nodwedd o faes gwasanaethau cymdeithasol ein dydd. Rydym yn gobeithio y bydd ein gwaith yn helpu i roi hwb a chyfeiriad.

Pennod 2

Mae'r bennod hon yn amlinellu'r cynnydd y mae gwasanaethau cymdeithasol wedi'i wneud yn y blynyddoedd diwethaf fel sail i symud ymlaen.

2. Datblygu'r Cryfderau

- 2.1 Mae gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol yn ddiwydiant pwysig yng Nghymru, gan dderbyn buddsoddiad cyhoeddus o tua £1,418 biliwn y flwyddyn ar hyn o bryd (rhagolygon alldro Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer 2010-11). Cyflogir tua 70,000 o bobl yn y sector, ac mae'r rhan fwyaf yn gweithio mewn asiantaethau gofal ar gyfer gwasanaethau preifat a gwirfoddol. Mae tua 27,000 yn cael eu cyflogi'n uniongyrchol gan awdurdodau lleol. Mae'r rhain yn cynnwys tua 4,500 o weithwyr cymdeithasol cofrestredig ynghyd ag aelodau staff arbenigol eraill fel therapyddion galwedigaethol a gweithwyr symudedd ac adsefydlu.
- 2.2 Yn ogystal, mae yna lawer iawn o ofalwyr anffurfiol - amcangyfrifir bod bron i hanner miliwn ohonynt - nad ydynt yn rhan o'r gweithlu sy'n derbyn tâl ond sy'n gwneud cyfraniad enfawr at ofalu am bobl hŷn, plant a theuluoedd a'r rhai sydd ag anableddau amrywiol. Amcangyfrifir bod teuluoedd a chymunedau yn darparu rhwng 70% a 95% o'r ddarpariaeth ofal yng Nghymru. Heb y cyfraniad hwn gan y maes 'gofal anffurfiol' di-dâl, byddai system ffurfiol darpariaeth llywodraeth leol a'r gwasanaeth ieched yn wynebu heriau hyd yn oed mwy sylfaenol.
- 2.3 Mae'r pwysau di-baid sy'n wynebu'r gwasanaethau cymdeithasol a'r sylw ar y cyfryngau i fethiannau difrifol yn gallu arwain at ganfyddiad o argyfwng parhaol a dirywiad na ellir ei wrthdroi. Mae'r realiti yn wahanol. Rydym o'r farn, felly, ei bod hi'n bwysig cydnabod ar ddechrau'r adroddiad bod

gwelliannau sylweddol wedi'u sicrhau dros y blynyddoedd diwethaf.

Cynnydd Cyson

- 2.4 Nododd yr adroddiad ar wersi o'r cydadroddiad *Adolygu Gwasanaethau Cymdeithasol yng Nghymru 1998-2008 – Dysgu gwersi o'r Siwrnai* (Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC) a Swyddfa Archwilio Cymru (WAO) 2008):

ar arweiniad:

"... Mae'r adroddiad yn nodi bod arwyddion cadarnhaol o welliant yn arweinyddiaeth gofal cymdeithasol o fewn Cyngorau ers i adolygiadau ar y cyd ddechrau 10 mlynedd yn ôl. Mae gofal cymdeithasol wedi cael proffil llawer uwch o fewn Cyngorau a gwelwyd buddsoddiad newydd sylweddol. Mae pwyslais cryf ar ddatblygu'r gweithlu wedi arwain at ganlyniadau cadarnhaol gyda'r rhan fwyaf o Gyngorau'n dangos gwelliant cyson yn y maes hwn."

o ran yr amrywiaeth o wasanaethau sydd ar gael nododd yr adroddiad:

"Bu gwelliant cyffredinol yn yr amrywiaeth o wasanaethau sydd ar gael gydag adnoddau yn cael eu paru ag anghenion a blaenoriaethau mewn ffordd fwy systematig. Mae partneriaethau gwell gyda'r sector gwirfoddol hefyd yn helpu i ddarparu gwasanaethau'n fwy effeithiol. Mae cynnydd wedi'i wneud o ran datblygu dulliau sy'n canolbwyntio'n fwy ar hyrwyddo annibyniaeth ac adsefydlu gyda rhai gwasanaethau da sy'n seiliedig ar brosiectau bellach ar gael."

Wrth gyfeirio at arloesedd a bodlonrwydd defnyddwyr gwasanaethau, nododd Adroddiad Blynyddol AGGCC 2008-9 (AGGCC, 2009):

"... Ceir nifer o enghreifftiau o arfer arloesol a rhagorol ledled Cymru, ac mae

pobl yn parhau i fynegi bodlonrwydd sylweddol ar wasanaethau. Mae angen i wasanaethau gofal cymdeithasol adeiladu ar y cyfleoedd hyn a'u datblygu ymhellach er mwyn parhau i gyflawni'r newidiadau sydd eu hangen, a hynny'n gyflymach. Mae gwasanaethau cyhoeddus yn wynebu dyfodol heriol, ac felly mae angen gwaith partneriaeth gwell ar bob lefel ar draws gwasanaethau er mwyn darparu gwasanaethau cymdeithasol effeithiol sy'n canolbwyntio ar y dinesydd".

- 2.5 Yn ystod ein hadolygiad, gwelsom a chawsom dystiolaeth o nifer o gynlluniau arloesol ar draws ffiniau sefydliadol a oedd yn ceisio cynnal pobl yn eu cymunedau a hybu annibyniaeth a gwelliannau i ansawdd bywyd mewn cartrefi gofal da.
- 2.6 O ran cydweithio gydag asiantaethau eraill mae'n debyg bod y gwasanaethau cymdeithasol yn gwneud mwy na'r rhan fwyaf o feysydd gwasanaeth cyhoeddus eraill i ymateb i'r agenda o ddiwygio gwasanaethau cyhoeddus sy'n canolbwyntio ar y dinesydd a nodir yn *Creu'r Cysylltiadau – Cyflawni Ar Draws Ffiniau* (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2006). Rydym yn nodi, er enghraifft, bod y gwasanaethau cymdeithasol wrthi'n cyfrannu at bron i 60% o'r prosiectau presennol â blaenoriaeth a oruchwylir gan Fyrddau Gwasanaethau Lleol. Mae'n amlwg bod amrywiaeth o staff, gan gynnwys rheolwyr a gweithwyr rheng flaen, wedi datblygu sgiliau sy'n eu galluogi i weithio ar draws ffiniau sefydliadol.
- 2.7 Mae gan y gweithlu gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol yn gynyddol fwy o gymwysterau ac mae cyflogwyr yn nodi eu bod yn fwy bodlon ag ansawdd yr hyfforddiant sydd ar gael. Mae gwaith cymdeithasol yn broffesiwn sy'n cael ei reoleiddio. Mae Cymru hefyd wedi gweld y fantais o reoleiddio rheolwyr a gweithwyr gofal plant preswyl, rheolwyr gofal preswyl i oedolion a rheolwyr gofal cartref. Mae'r holl randdeiliaid yng Nghymru wedi cofleidio'r broses o reoleiddio'r gweithlu

fel rhan o'r ymdrech i wella safonau a chefnogi datblygiad proffesiynol.

Proffil Uwch

- 2.8 Mae sefydlu swydd Dirprwy Weinidog gyda chyfrifoldeb dros wasanaethau cymdeithasol a swydd Cyfarwyddwr o fewn gwasanaeth sifil Llywodraeth y Cynulliad hefyd wedi helpu i godi proffil cyfraniad penodol gwasanaethau cymdeithasol a'r heriau sy'n eu hwynebu, gan ddangos bod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn rhoi mwy o bwyslais ar wasanaethau cymdeithasol.
- 2.9 Mae llywodraeth leol wedi nodi ei hymrwymiad i wasanaethau cymdeithasol fel rhan annatod o'r maes llywodraeth leol ac fel rhan o'r agenda wella a diwygio ehangach. Mae CLILC wedi dangos ei hymrwymiad dros y degawd diwethaf (9 Ymrwymiad Gwasanaethau Cymdeithasol, CLILC, 2004) ac wedi ailddatgan ei chefnogaeth barhaol yn ei thystiolaeth. Mae'r broses o sefydlu Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru ar wahân wedi darparu arweiniad mwy hyderus a chorff cryf i gynrychioli pryderon gweithwyr proffesiynol gwasanaethau cymdeithasol. Rydym hefyd yn ymwybodol bod Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi sefydlu grŵp o arweinwyr gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol yng Nghymru gan gynnwys ADSS Cymru, Cyngor Gofal Cymru, CLILC, Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru (CGGC), Fforwm Gofal Cymru a gweision sifil gwasanaethau cymdeithasol Llywodraeth Cynulliad Cymru.
- 2.10 Yn olaf, bu buddsoddiad newydd sylweddol dros y degawd diwethaf mewn gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol. Ond er gwaethaf cynnydd yn y galw, mae'n ymddangos bod gwariant fel cyfran o gyllidebau awdurdodau lleol heb godi yn ystod y blynyddoedd diwethaf.
- 2.11 Er y bydd heriau sylweddol yn y dyfodol yn ddi-os, credwn fod gwasanaethau cymdeithasol yn datblygu o sylfaen gref iawn.

Pennod 3

Y Realiti Newydd

Mae'r bennod hon yn nodi'r cyd-destun o safbwynt newid a datblygiad ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol dros y degawd nesaf.

3. Y Rhagolygon ar gyfer Gwariant Cyhoeddus

- 3.1 Adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn, nid oedd goblygiadau llawn yr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant a gyhoeddwyd fis Hydref 2010 yn hysbys o safbwynt gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru. Disgwylir yn gyffredinol y bydd gwasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau cysylltiedig ym maes llywodraeth leol yn wynebu gostyngiadau cynyddol, sylweddol, mewn termau real dros gyfnod yr Adolygiad. Bydd yn bwysig iawn bod y rhai sy'n pennu cyllidebau yn yr hinsawdd anodd hwn yn meddwl yn nhermau "systemau cyfan". Bydd rhaid iddynt gydnabod y gall gostyngiadau mewn un rhan o'r system wariant cyhoeddus gael effaith fwy a mwy pellgyrhaeddol ar feysydd eraill.

Cwtogi neu Drawsnewid

- 3.2 Byddai'n gwbl ddealladwy pe bai gwasanaethau cymdeithasol yn ymateb i'r rhagolwg llwm o ran gwariant cyhoeddus drwy gwtogi – encilio i "wasanaethau craidd", codi meini prawf cymhwysedd ymhellach a rhoi'r gorau i strategaethau ataliol a gwelliant cydweithredol nes bod y rhagolygon ariannol yn dechrau gwella. Roedd rhywfaint o'r dystiolaeth a gafwyd gan ac ar ran llywodraeth leol yn gofyn a oedd dull gweithredu o'r fath bellach yn anochel.
- 3.3 Credwn y byddai hon yn agwedd annoeth, gan ddod yn anghynaliadwy yn gyflym yn sgil y newidiadau demograffig a chymdeithasol y byddwn yn cyfeirio atynt maes o law yn y

bennod hon. Byddai cwtogi yn golygu troi yn ôl yn dilyn sawl blwyddyn o fuddsoddi mewn gwasanaethau ataliol a hyrwyddo byw'n annibynnol.

- 3.4 Credwn fod angen i wasanaethau cymdeithasol llywodraeth leol ymwroli yn sgil y toriadau i wariant cyhoeddus. Mae'n rhaid iddynt fanteisio ar gyfleoedd i sicrhau effeithlonrwydd a newid mawr, sicrhau eu bod yn gwario'r arian sydd ar gael yn ddoeth, defnyddio tystiolaeth i asesu'r risgiau mwy hirdymor o ran penderfyniadau buddsoddi a chadw cydbwysedd priodol rhwng gwasanaethau plant a phobl ifanc a gwasanaethau oedolion. Dylai manteision cymdeithasol unrhyw fuddsoddiad lywio y ffordd rydym yn meddwl am gomisiynu a datgomisiynu gwasanaethau.

"Dim ond trwy edrych ymlaen yn gyson a dysgu o'r presennol a'r gorffennol y gallwn sicrhau bod pobl sy'n agored i niwed yng Nghymru yn gallu edrych ymlaen at dderbyn gwasanaethau cyson o ansawdd uchel yn wyneb galw cynyddol a llai o adnoddau."

Gwenda Thomas AC, Y Dirprwy Weinidog dros Wasanaethau Cymdeithasol.

Effeithlonrwydd, Cynhyrchiant a Buddsoddi i Arbed

- 3.5 Rydym wedi derbyn gwybodaeth reolaidd am waith y Bwrdd Effeithlonrwydd ac Arloesi. Nod y Bwrdd yw rhoi arweiniad ar draws gwasanaethau cyhoeddus Cymru i ymateb i'r heriau sy'n deillio o gostau cynyddol, pwysau ar wasanaethau, disgwyliadau cyhoeddus uchel a thoriadau i gyllidebau flwyddyn ar ôl blwyddyn o ganlyniad i'r dirwasgiad. Mae'n cynnwys arbedion sy'n deillio

o redeg sefydliadau yn well o ddydd i ddydd (er enghraifft, gwella caffael a mynd i'r afael â dyblygu gwaith a chymhlethdod) a nodi cyfleoedd ar gyfer newid mawr ym meysydd mwyaf heriol gwasanaethau cyhoeddus. Mae'n ddull gweithredu sy'n unigryw i Gymru, gan fanteisio'n llawn ar y ffaith fod Cymru'n wlad fach, ar ddulliau cyfathrebu hwylus ac ar werthoedd cyffredinol ledled y gwasanaethau cyhoeddus.

- 3.6 Rydym yn croesawu'r ffaith fod dau o'r meysydd â blaenoriaeth sy'n cael eu rhoi ar waith gan raglen y Bwrdd Effeithlonrwydd ac Arloesi (teuluoedd ag anghenion cymhleth a phobl hŷn sy'n fregus) yn rhoi lle canolog i wasanaethau cymdeithasol. Rydym yn ystyried hyn fel cydnabyddiaeth ddyledus o rôl gwasanaethau cymdeithasol yn gweddnewid gwasanaethau cyhoeddus.

Heriau sy'n deillio o Ddemograffeg, Newid Cymdeithasol a Statws Iechyd

- 3.7 Gellir crynhoi'r cyd-destun ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol dros y deng mlynedd nesaf fel a ganlyn:
- poblogaeth sy'n tyfu ond sy'n amlwg yn heneiddio, gyda chyfanswm y boblogaeth yn codi 5% i 3.14 miliwn a'r rhai dros 84 oed yn codi 31% i 95,000. Bydd nifer y plant yn gostwng 1% hyd at 2013 ond yn dechrau codi'n raddol wedyn. (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2010)
 - cynnydd rhagamcanol yn nifer y bobl sydd â chyflyrau cyfyngus hirdymor: er enghraifft, rhwng 2006 a 2031 bydd nifer y bobl â chlefyd y galon yn codi o tua 230,000 i 330,000, y nifer ag arthrits yn codi o tua 310,000 i 420,000, a'r nifer â salwch anadlol yn codi o 330,000 i 410,000. (Gwasanaeth Iechyd Cyhoeddus Cenedlaethol, 2009)
 - cynnydd yn nifer y bobl dros 65 oed gyda demensia o ychydig dros 39,000 i bron 50,000 erbyn 2020 (Daffodil, 2010)

- cynnydd ym mhoblogaeth Plant sy'n Derbyn Gofal (o 4635 yn 2008 i 5160 yn 2010) ac o blant mewn angen (o 23581 yn 2008 i 25045 yn 2010) ac mae plant ar y Gofrestr Amddiffyn Plant wedi codi 10% o 2320 yn 2008 i 2728 yn 2010. (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2010)
- tua 27,000 o atgyfeiriadau ar gyfer camddefnyddio alcohol a sylweddau dros y 3 blynedd diwethaf. Mae tua hanner yr atgyfeiriadau hyn yn atgyfeiriadau newydd. (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2010).

Heriau sy'n deillio o Anghenion a Disgwyliadau Newidiol

- 3.8 Barn gyffredinol defnyddwyr gwasanaethau a gofalcwyr oedd bod gwasanaethau'n dda gan amlaf unwaith y mae pobl wedi llwyddo i'w cyrchu. Nodwyd bod dod o hyd i wybodaeth a mynediad yn rhwystrau sylweddol. Clywsom bryderon hefyd ynglŷn â'r diffyg cysondeb o ran cysylltiadau rhwng gweithwyr cymdeithasol a gweithwyr gofal cymdeithasol oherwydd trosiant staff uchel. Mae gwasanaethau yn ei chael hi'n anodd ymdopi â'r galw. Roedd trefniadau pontio a throsglwyddo gwael yn cael eu nodi'n gyson hefyd, fel trosglwyddo o wasanaethau plant i wasanaethau oedolion ac ar adegau pwysig eraill ym mywyd unigolyn.

"Rydym yn meddwl yn nhermau ffiniau. Nid yw plant a phobl sy'n agored i niwed yn gwneud hynny."

Yr Heddlu

- 3.9 Ar sail yr hyn a glywsom, mae'n amlwg bod defnyddwyr gwasanaethau a gofalcwyr yn awyddus i weld system decach yng Nghymru gyda meini prawf cymhwysedd cyffredin. Maent am weld penderfyniadau'n cael eu gwneud mewn ffordd agored a thryloyw. Maent hefyd yn awyddus i gael gwasanaethau cydgysylltiedig, gan osgoi'r angen i ailadrodd eu hanes at ddibenion asesu.

3.10 Er gwaethaf y cynnydd sydd wedi'i wneud yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae'r gwasanaethau sydd ar gael i ddefnyddwyr mewn gwahanol rannau o'r wlad yn parhau i amrywio'n fawr. Nodwn yr hyn a ddywed *Adroddiad Blynyddol Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC) 2008-09*:

"Mae angen i awdurdodau weithio gyda'i gilydd i fynd i'r afael â'r gwahaniaeth ansawdd sylweddol rhwng gwasanaethau. Amlygwyd hyn yn adroddiadau blynyddol y pedair blynedd diwethaf. Yn erbyn cefndir o welliant parhaus mewn gwasanaethau, nid yw graddau'r gwahaniaeth rhwng gwasanaethau ac awdurdodau wedi newid llawer. Mae angen i awdurdodau lleol ac asiantaethau gwella gydweithio i fynd i'r afael â gwahaniaethau. Mae angen i awdurdodau gytuno i dargedu rhai meysydd allweddol lle y ceir gwahaniaethau, a gweithredu ar y cyd i'w gwella".

3.11 Roedd yr hyn a glywsom yn adlewyrchu safbwyntiau a disgwyliadau pobl sydd eisoes yn rhan o'r system ofal. Yn y dyfodol gallwn ddisgwyl gweld cenhedlaeth newydd o ddefnyddwyr gwasanaethau sy'n gallu mynegi eu hunain yn dda, yn gwybod llawer am y maes, yn fwy ymwybodol eu bod yn "ddefnyddwyr" ac a fydd yn disgwyl derbyn gwasanaethau o ansawdd uchel.

3.12 Mae rhai enghreifftiau penodol o heriau sydd eisoes yn bodoli a heriau sy'n dod i'r amlwg a nodwyd yn ystod ein gwaith yn cael eu trafod isod:

Plant sy'n Derbyn Gofal a Phlant mewn Angen

3.13 Rhwng 2009 a 2010 cafwyd cynnydd o 12% yn nifer y plant a atgyfeiriwyd i wasanaethau cymdeithasol awdurdodau lleol. Mae cyfradd y Plant sy'n Derbyn Gofal yng Nghymru wedi bod yn codi 3% y flwyddyn ar gyfartaledd, o gymharu â chynnydd o ychydig o dan 1% yn Lloegr.

3.14 Dylai gwasanaethau Plant sy'n Derbyn Gofal fod wrth wraidd gwasanaethau pob awdurdod lleol a chael eu cefnogi gan yr holl ystod o gyfrifoldebau Cynghorau. Er gwaethaf cynnydd yn y gwariant, mae canlyniadau ar gyfer Plant sy'n Derbyn Gofal, er yn gwella, yn parhau i fod yn gymharol wael. Mae gan awdurdodau lleol sydd â chyfran uwch o Blant sy'n Derbyn Gofal gyfran uwch o blant a phobl ifanc sy'n cael prydau ysgol am ddim hefyd (sy'n dynodi incwm teuluol isel).

3.15 Yn ôl ein dadansoddiad ni, sy'n seiliedig ar ddata Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru, mae 51% o Blant sy'n Derbyn Gofal yng Nghymru yn byw yn yr 17% o gymdogaethau a nodwyd fel y rhai mwyaf difreintiedig.

3.16 Mae'r nifer anghymesur o Blant sy'n Derbyn Gofal sy'n dod o'r cymdogaethau tlotaf yn awgrymu bod adrannau gwasanaethau cymdeithasol mewn sefyllfa dda i wneud cyfraniad sylweddol at *Strategaeth Tlodi Plant - dogfen ymgynghori* Llywodraeth Cynulliad Cymru (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2010). Ond fel y mae'r Strategaeth yn ei nodi, ni fydd ymateb gan un asiantaeth yn unig yn ddigon i ymateb i'r her.

3.17 Mae cyfradd plant mewn gofal yng Nghymru yn sylweddol uwch nag yn Lloegr (75 fesul 10,000 o gymharu â 55 yn Lloegr) ac mae'r gyfradd yn amrywio'n sylweddol rhwng awdurdodau lleol. Mae cyfradd y plant sydd ar y Gofrestr Amddiffyn Plant hefyd yn amrywio rhwng awdurdodau lleol o 60 i 9 fesul 10,000 (AGGCC a Swyddfa Archwilio Cymru, 2008).

3.18 Tra bod canlyniadau yn nhermau cyfleoedd bywyd yn waeth ar gyfer Plant sy'n Derbyn Gofal o gymharu â'r boblogaeth yn gyffredinol, mae'r canlyniadau ar gyfer plant mewn angen yn achosi mwy o bryder. Mae ymateb i blant mewn angen wedi dod i gael ei weld fel cyfrifoldeb gwasanaethau cymdeithasol yn unig. Mae ymateb

amlasiantaethol cyfunol ar draws meysydd iechyd, addysg (yn enwedig ysgolion), gwasanaethau cymdeithasol, tai, gwasanaethau ieuencid a gwasanaethau hamdden yn hanfodol i sicrhau canlyniadau da.

- 3.19 Mae tystiolaeth ryngwladol newydd, fel tystiolaeth C4EO, yn awgrymu bod buddsoddi'n dda mewn atal ac ymyrraeth gynnar yn gallu arwain at ganlyniadau gwell ar gyfer plant a theuluoedd ac osgoi costau cymdeithasol uchel yn ddiweddarach (C4EO, 2010).
- 3.20 Mae prosiectau arloesol yn cael eu datblygu yng Nghymru i nodi niferoedd bach o'r teuluoedd mwyaf agored i niwed. Mae rhwng 30 a 300 o deuluoedd, gan ddibynnu ar y gymdogaeth, â risg uchel o achosi pryder i'r gwasanaethau statudol. Mewn rhai ardaloedd, mae dull gweithredu *Ardal Gyfan* yn cael ei fabwysiadu yn debyg i'r dull *Total Place* yn Lloegr. Yn Lloegr, mae cynlluniau (er enghraifft, prosiect LIFE yn Swindon a'r prosiect 'Family Recovery' yn Westminster) yn targedu teuluoedd â phlant sydd 'ar gyron gofal'. Nid yw'r rhain y wahanol iawn i'r Timau Integredig Cymorth i Deuluoedd (TICDau) sy'n cael eu datblygu yng Nghymru.

Gwasanaeth Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed (CAMHS)

- 3.21 Cynhaliodd AGGCC, Arolygiaeth Gofal Iechyd Cymru, Estyn a Swyddfa Archwilio Cymru adolygiad o CAMHS y llynedd o dan y teitl *Gwasanaethau i Blant a Phobl Ifanc ag Anghenion Emosiynol ac Iechyd* (2009), gan amlygu diffygion sylweddol. Mae'n amlwg bod hwn yn wasanaeth sy'n cael ei arwain gan y GIG, ond fel mae'r adroddiad yn ei bwysleisio, mae'n berthnasol i bawb. Byddai comisiynu gwasanaethau CAMHS yn addas i fodelau gwasanaeth sy'n seiliedig ar ddulliau gweithredu rhanbarthol.

Anableddau Dysgu

- 3.22 Mae'r model a fabwysiadwyd yng Nghymru sydd wedi symud pobl allan o ofal sefydliadol i dderbyn cymorth yn y gymuned wedi bod yn llwyddiant mawr. Fodd bynnag, wrth i bobl ag anableddau dysgu fyw'n hirach, gan gynnwys pobl ag anghenion mwy cymhleth fel demensia cynnar, mae angen cynnal adolygiad sy'n cydnabod pryderon yn ymwneud â phrofiadau pobl sy'n trosglwyddo o wasanaethau plant i wasanaethau oedolion a'r ffaith fod costau fesul y pen o'r boblogaeth ymysg yr uchaf sydd. Mae angen adolygu'r model a sicrhau ei fod yn gynaliadwy yn y dyfodol.

Iechyd Meddwl

- 3.23 Mae'r broses o gefnogi pobl â phroblemau iechyd meddwl i fyw bywydau wedi'u normaleiddio yn y gymuned wedi'i datblygu'n llai o lawer na gwasanaethau ar gyfer pobl ag anableddau dysgu. Mae'n parhau i fod yn fodel sy'n cael ei arwain gan faterion iechyd yn bennaf. Fodd bynnag, ceir enghreifftiau o gydweithio da mewn timau amlasiantaethol a rhwng asiantaethau ar lefel strategol ynghyd â modelau enghreifftiol o gyfraniad defnyddwyr a gofalcwyr at gynllunio a darparu gwasanaethau. Mae yna enghreifftiau hefyd o waith da yn y trydydd sector ym meysydd iechyd meddwl, gwaith a lles. Er enghraifft, mae Hafal, sefydliad iechyd meddwl sy'n perthyn i'r trydydd sector, wedi mabwysiadu'r model adfer rhyngwladol sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn cyfan gan gynnwys gofal a lles personol, arian, llety, perthynas ofalgar, triniaeth, gwaith, addysg ac anghenion cymdeithasol a diwylliannol.
- 3.24 Mae problemau anodd yn codi i blant a theuluoedd os oes gan riant broblem iechyd meddwl. Mae cyhoeddiad y Sefydliad Gofal Cymdeithasol er Rhagoriaeth (SCIE) *Think Child, Think Parent, Think Family* (SCIE, 2009) yn

cyfeirio at ymchwil sy'n awgrymu bod angen i wasanaethau iechyd meddwl oedolion a gwasanaethau gofal cymdeithasol plant gydweithio i ddiwallu anghenion teuluoedd yn well. Mae'n hyrwyddo gwasanaethau sy'n:

- gydgyssylltiedig wrth bob man cyrraedd;
- ystyried y teulu cyfan wrth gydgyssylltu gofal ac yn datblygu cryfderau teuluoedd;
- darparu cymorth sydd wedi'i deilwra i'r anghenion hyn.

3.25 Rydym yn croesawu sefydlu Bwrdd Rhaglen Iechyd Meddwl Oedolion Cymru Gyfan sy'n cael ei gadeirio ar y cyd gan Gyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol a Phrif Weithredwr Bwrdd Iechyd Lleol. Bydd ganddynt gyfraniad allweddol i'w wneud o ran rhoi arweiniad a chyfeiriad i ddarparu gwasanaethau o ansawdd uchel sy'n rhoi gwerth am arian er mwyn hyrwyddo ac amddiffyn iechyd meddwl a lles pobl Cymru. Mae'r dull gweithredu ar y cyd yn cydnabod cyd-ddibyniaeth gwasanaethau cymdeithasol ac iechyd a chyfraniad y trydydd sector, defnyddwyr gwasanaethau a gofalcwyr at ddarparu gwasanaethau iechyd meddwl sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn cyfan.

Pobl Hŷn

3.26 Mae'r ffaith fod pobl yn byw'n hirach ac yn gyffredinol yn ychwanegu blynyddoedd iach at eu rhychwant oes yn rhywbeth i'w ddathlu. Roedd y ddogfen *Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn* 2003-2008 Llywodraeth Cynulliad Cymru (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2003) yn garreg filltir yng Nghymru ac mae wedi ennill cydnabyddiaeth ryngwladol am ei gweledigaeth a'i chwmpas. Roedd yn cydnabod yr her sylweddol sy'n deillio o newid demograffig, yn enwedig yng Nghymru lle mae gennym gyfran uchel o bobl hŷn. Er y bydd llawer yn aros yn heini, yn egniol ac yn annibynnol yn eu 70au a thu hwnt, mae nifer y bobl

hŷn fregus yn codi hefyd, sy'n gosod her fwy a gwahanol i'r meysydd gofal cymdeithasol ac iechyd. Mae'r broses o sicrhau bod pobl hŷn yn cadw eu hannibyniaeth yn dibynnu ar amrywiaeth o wasanaethau cydgysylltiedig gan gynnwys tai, hamdden, trafnidiaeth a dysgu gydol oes, sydd oll wrth wraidd y *Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn*.

3.27 Gwnaed cynnydd sylweddol yn datblygu modelau gwasanaeth newydd a fydd yn fanteisiol i bobl hŷn yng Nghymru. *Gosod y Cyfeiriad* (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2010), *Gwella Iechyd a Rheoli Cyflyrau Cronig yng Nghymru* (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2007) a'r *Fframwaith Gwasanaethau ar gyfer Pobl Hŷn*.

3.28 Fel arfer, yr her i sefydliadau yw sicrhau eu bod yn cydweithio i ddatblygu gwasanaethau i'r dinesydd. Roedd y dystiolaeth a gyflwynwyd yn canolbwyntio ar fentrau trydydd sector i gefnogi annibyniaeth a'r ffin gyffredin rhwng gofal cymdeithasol a'r GIG sy'n dod yn allweddol bwysig wrth ymateb i anghenion y mwyaf bregus. Mae mwy a mwy o dystiolaeth ryngwladol yn cefnogi'r achos economaidd a chymdeithasol tros fodelau gwasanaeth newydd a hyblyg sy'n galluogi pobl hŷn i gadw rheolaeth ac urddas a pharhau i fyw eu bywydau fel y gwelant yn dda. Mae angen cydnabod y realiti y bydd mwy o bobl hŷn yn prynu eu gofal eu hunain.

3.29 Ar hyn o bryd, mae John Bolton yn ymgymryd â gwaith gydag awdurdodau lleol sy'n cael ei gefnogi gan y Sefydliad Gofal Cyhoeddus (IPC, Prifysgol Oxford Brookes) a'i noddi gan AGGC. Ymysg pethau eraill, mae wedi nodi bod ymyriadau cynt a dull ailalluogi o gefnogi pobl â demensia, anymataliaeth, podiatreg, anghenion deintyddol a phobl sydd wedi cael strôc neu godwm yn gallu eu helpu i fyw'n annibynnol yn eu cartrefi a gohirio'r angen am ofal preswyl pen uchaf.

- 3.30 Bydd y gwaith hwn yn cyfrannu at y broses o ddatblygu model arfer gorau yng Nghymru ar gyfer gwasanaethau i bobl hŷn drwy ddefnyddio adnoddau yn fwy effeithiol. Prosiect Pobl Fregus Gwent yw un o'r prosiectau gweddnewid gwasanaethau allweddol a gefnogir gan y Bwrdd Effeithlonrwydd ac Arloesi (EIB) a'r rhaglen Buddsoddi i Arbed. Mae'n gyfle i ganolbwyntio ar oblygiadau ailfodelu gwasanaethau a'r gweithlu ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol ac iechyd.

Gofalwyr

- 3.31 Amcangyfrifir bod rhwng 70% a 95% o ofal yn cael ei ddarparu gan ffrindiau ac aelodau'r teulu. Yn ôl data'r Cyfrifiad, mae 100,000 o bobl yng Nghymru yn darparu dros 50 awr o ofal bob wythnos.
- 3.32 Yn ystod ein hadolygiad, clywsom am anghenion penodol pobl sy'n gofalu am eu gwŷr/gwagedd hŷn a bregus ac anghenion gofalwyr ifanc. Gwyddom fod gofalwyr yn tueddu i gael mwy o gyflyrau hirdymor a phroblemau iechyd meddwl na'r boblogaeth yn gyffredinol. Felly rydym yn debygol o weld gofalwyr sydd â chyflwr hirdymor yn gofalu am boblogaeth sy'n sylweddol hŷn.
- 3.33 Un thema a gododd dro ar ôl tro oedd yr angen am gymorth ymatebol 24 awr y dydd, 7 diwrnod yr wythnos i ymateb i argyfwng fel gofalwr yn mynd yn sâl neu'n mynd i'r ysbyty yn annisgwyl. Rhaid sicrhau bod cefnogi gofalwyr i gyflawni eu rôl gofalu, gweithio yn ôl eu gallu a'u dewis, a chael seibiant yn ôl eu dewis yn rhan allweddol o gynllunio gwasanaethau.
- 3.34 Mae'r Mesur Strategaethau ar gyfer Gofalwyr (Cymru) yn ei gwneud hi'n ofynnol i Fyrddau Iechyd Lleol (BILLau) ac awdurdodau lleol gydweithio i gynhyrchu strategaethau gwybodaeth ar gyfer gofalwyr. Mae'r Mesur yn cydnabod bod angen gwybodaeth hygyrch o ansawdd da ar ofalwyr.

"Yr achos busnes yw'r gofalwr sy'n dweud 'gofalwch amdana' i a gallaf ofalu am rywun am 10 mlynedd. Dim ond am 5 mlynedd bydda' i'n gallu bod yn ofalwr fel arall."

Rheolwr Trydydd Sector

Anableddau Corfforol

- 3.35 Clywsom bryderon gan sefydliadau sy'n cynrychioli pobl ag anableddau corfforol ynglŷn â pha mor amrywiol yw'r gefnogaeth sydd ar gael o gwmpas Cymru, gan gynnwys cefnogaeth ar gyfer y broses asesu a'r diffyg hyblygrwydd, dewis a chefnogaeth i adennill annibyniaeth. Roedd diffyg canolbwyntio cydgysylltiedig yn arbennig ar anghenion oedolion o oedran gweithio sydd ag anableddau a phobl sy'n byw mewn ardaloedd awdurdodau lleol bach sy'n ei chael hi'n anodd comisiynu gwasanaethau ar gyfer nifer fach o bobl ag anghenion cymhleth.

Trosglwyddo (pob grŵp)

"Roedd newid o wasanaethau plant i wasanaethau oedolion yn hunllef. Am flynyddoedd roedden nhw wedi addo gwneud cynllun, ond wnaethon nhw ddim, ac er i mi ofyn a gofyn, ddigwyddodd dim byd. Yn y diwedd roedd rhaid i mi wneud fy mab yn ddigartref i'w gorfodi i wneud cynllun.....roedd rhaid i mi roi fy mab fy hun ar y stryd."

Mam dyn ifanc ag anableddau cymhleth

"Mae'r gefnogaeth yn dod i ben wrth i chi gyrraedd 21 oed. Does dim byd ar gael wedyn. Dylai bod mwy o gefnogaeth i bobl 21 oed."

Unigolyn yn gadael gofal

"Mae trosglwyddo o wasanaethau plant i wasanaethau oedolion yn anobeithiol. Mae'n rhaid i chi ddysgu un system yn gyntaf ac wedyn dechrau o'r dechrau eto. Pam na ellir eu cydgysylltu?"

Mam menyw ifanc ag anabledd corfforol

"Mae'n hollol wirion. Os ydych chi mewn coleg neu ysgol ac yn cyrraedd oedran penodol, mae gofal maeth yn dod i ben yng nghanol blwyddyn academiaidd ... does dim synnwyr yn y peth."

Unigolyn yn gadael gofal

3.36 Clywsom lawer am broblemau wrth drosglwyddo o wasanaethau cymdeithasol plant i rai oedolion (yn enwedig i'r rhai ag anableddau dysgu), gan bobl oedd yn gadael gofal ac yn ystod digwyddiadau mawr ym mywydau pobl, fel symud i ofal sefydliadol. Mae'n rhaid canolbwyntio llawer mwy yn genedlaethol ac yn lleol ar wybodaeth, cynllunio a helpu pobl i drosglwyddo'n ddidrafferth.

Materion Eraill

3.37 Mae'r drafodaeth a gafwyd yma wedi canolbwyntio ar y materion a gafodd sylw mawr yn y dystiolaeth a gasglwyd gennym. Mae materion eraill a gafodd lai o sylw yn dal i fod yn bwysig. Er enghraifft, ychydig iawn o dystiolaeth a ddaeth i law ynglŷn â chamddefnyddio sylweddau, er ein bod yn gwybod ei fod yn peri pryder yng Nghymru. Roedd yr ychydig o dystiolaeth a dderbyniwyd yn wasgarog. Ychydig iawn o dystiolaeth a gawsom gan gomisiynwyr neu ddarparwyr gwasanaethau, ymarferwyr neu ddefnyddwyr gwasanaethau eu hunain ynglŷn â natur amrywiol Cymru, gan gynnwys anghenion iaith Gymraeg ac anghenion grwpiau Pobl Dduon a Lleiafrifoedd Ethnig.

3.38 Derbyniwyd dystiolaeth gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg ac rydym yn ymwybodol bod y Dirprwy Weinidog dros Wasanaethau Cymdeithasol yn cadeirio Tasglu'r Gymraeg mewn Gwasanaethau Iechyd a Chymdeithasol i sicrhau bod anghenion iaith yn cael eu prif ffrydio ym meysydd cynllunio a darparu gwasanaethau a'r gweithlu.

Un datblygiad pwysig yw'r pecyn cymorth a ddatblygwyd yn ddiweddar gan AGGCC i fynd i'r afael ag anghenion iaith fel rhan o ofal ansawdd uchel. Dylai'r rhai sy'n comisiynu ac yn darparu gwasanaethau fabwysiadu'r pecyn cymorth fel ffordd o brif ffrydio anghenion iaith mewn cyfrifoldebau statudol.

3.39 Mae'n rhaid ystyried natur amrywiol Cymru a goblygiadau anghenion iaith, crefydd, diwylliant, ethnigrwydd, oedran, anabledd, rhyw a chyfeiriadedd rhywiol wrth gynllunio a chomisiynu gwasanaethau sy'n canolbwyntio ar unigolion ac sy'n gwneud y defnydd gorau o'r adnoddau cymunedol sydd ar gael.

3.40 Mae'r materion hyn yn atgyfnerthu ymhellach rôl hanfodol gwasanaethau cymdeithasol wrth ymateb i anghenion rhai o aelodau mwyaf agored i niwed ein cymunedau a phwysigrwydd eu rôl mewn llywodraeth leol ochr yn ochr â thai, addysg, adfywio cymdeithasol ac agweddau eraill ar ddarpariaeth leol. Y brif her i lywodraeth leol yw darparu arweiniad ac egni i sicrhau bod modelau gwasanaeth newydd yn cael eu datblygu yn rhanbarthol ac yn lleol. Rhaid datblygu gwasanaethau i unigolion a theuluoedd nad ydynt yn cael eu cyfyngu gan ffiniau daearyddol neu sefydliadol.

3.41 Nodwn fod Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi cyhoeddi Strategaeth Iechyd Gwledig ond nad oes strategaeth gyfatebol ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol. Un o'r heriau allweddol yw sicrhau nad yw pobl yn y cymunedau hyn yn cael eu hynysu ymhellach.

Pennod 4

Ymateb i'r Realiti

Mae'r bennod hon yn disgrifio'r meysydd allweddol lle mae angen rhoi blaenoriaeth i weithredu i ymateb i'r heriau a nodwyd yn y bennod flaenorol ac mae'n cynnwys ein hargymhellion penodol.

4. Rôl y Gwasanaethau Cymdeithasol

- 4.1 *Roedd Bywydau Bodlon, Cymunedau Cefnogol (LICC, 2007) yn disgrifio rôl y gwasanaethau cymdeithasol fel a ganlyn:*
 - hyrwyddo cynhwysiant cymdeithasol ac annibyniaeth pobl;
 - cynorthwyo pobl ar adegau pan fyddant mewn gofid, yn agored i niwed neu'n sâl;
 - amddiffyn pobl rhag niwed, camdriniaeth ac esgeulustod, a
 - chymryd camau yn erbyn y rhai sy'n achosi niwed a helpu pobl i gydnabod ac ymdopi â'r hyn sy'n eu gwneud yn agored i niwed.
- 4.2 *Mae'r pedair elfen yn gwbl gyd-ddibynol. Nododd Bywydau Bodlon, Cymunedau Cefnogol y cydbwysedd rhwng gofal, rheolaeth a grymuso fel nodwedd ddiffiniol gwaith cymdeithasol, "mae gweithwyr cymdeithasol yn mynd i'r afael ag ymddygiad anodd ac yn rheoli perygl ac ansicrwydd. Maent yn amddiffyn unigolion neu gymunedau. Maent yn helpu i reoli risg a'r ...canlyniadau pan fo pethau'n mynd o chwith ym mywydau pobl"*
- 4.3 *Roedd hefyd yn nodi bod angen i rôl hyrwyddo'r gwasanaethau cymdeithasol weithredu ar dair lefel:*
 - *Dylanwadu – cyfrannu at lunio polisi a chynllunio cenedlaethol, rhanbarthol a lleol er mwyn cynorthwyo diogelwch ac annibyniaeth pobl*
 - *Datblygu – gwasanaethau a chymorth cymunedol sy'n galluogi pobl i gyflawni eu potensial a chyflawni cymaint o annibyniaeth ag y gallant*
 - *Galluogi – cynorthwyo unigolion a theuluoedd i gael y cymorth sydd ei angen arnynt, ar yr adeg y maent ei angen, ac yn y dull priodol"*
- 4.4 *Mae ein Cylch Gorchwyl yn ei gwneud yn ofynnol i ni ystyried yr egwyddorion a nodir yn Bywydau Bodlon, Cymunedau Cefnogol a chyfeiriwyd at y strategaeth fel rhan o'n hadolygiad.*
- 4.5 *Credwn fod y disgrifiad hwn o rôl y Gwasanaethau Cymdeithasol a llawer o'r dadansoddi sylfaenol yn y strategaeth yn parhau'n wir. Mae'r achos dros wasanaethau cymdeithasol yn parhau'n wasanaeth craidd o fewn teulu llywodraeth leol yn ddilys o hyd. Mae rolau'r gwasanaethau cymdeithasol wrth amddiffyn a chynorthwyo pobl agored i niwed yn rhan annatod o gyfrifoldebau ehangach llywodraeth leol i hyrwyddo lles, cynhwysiant cymdeithasol a diogelwch cymunedol. Mae gwaith y gwasanaethau cymdeithasol wrth ddylanwadu a datblygu yn golygu bod angen cydweithio'n agos â rhannau eraill o lywodraeth leol, gan gynnwys addysg tai, gwasanaethau ieuencid a hamdden, datblygiad economaidd, cludiant ac adfywio cymunedol.*
- 4.6 *Roedd cyfran o'r rhai a gyflwynodd dystiolaeth i ni yn dadlau y dylai'r GIG ysgwyddo'r cyfrifoldeb dros rywfaint neu dros yr holl ofal cymdeithasol i oedolion fel ateb i broblemau hirsefydlog rhwng y gwasanaethau cymdeithasol a'r GIG. Ystyriwyd hyn yn ddifrifol. Er y gellid dadlau bod manteision i'r awgrym hwn, daethom*

i'r casgliad nad uno iechyd gyda gofal cymdeithasol oedolion fyddai'r ateb. Mae angen dealltwriaeth glir o ystod lawn swyddogaethau y gwasanaethau cymdeithasol (fel yr amlinellir uchod), cyd-ddibyniaeth y swyddogaethau hynny a'u perthynas hanfodol â chyfrifoldebau allweddol eraill llywodraeth leol.

- 4.7 Rydym yn cydnabod y gall iechyd a gwasanaethau cymdeithasol fod yn ddarniog ac wedi'u cydgysylltu'n wael a bod angen mynd i'r afael â hyn yn gynt ac yn fwy systematig drwy adeiladu ar yr enghreifftiau niferus o gynlluniau da ac arferion da a welsom yn ystod ein hadolygiad. Yn ddiweddarach yn y bennod hon rydym yn argymhell model rhanbarthol a rhesymoli partneriaethau a fydd, ymysg pethau eraill, yn symleiddio'r berthynas gyda'r GIG ac yn hwyluso cynllunio, comisiynu a darparu ar y cyd, lle'n briodol, heb newid strwythurol a fyddai'n tarfu ar bawb.
- 4.8 Mae gwasanaethau cymdeithasol yn galluogi pobl i fyw bywydau bodlon ar unrhyw adeg yn ystod eu bywydau, nid mewn achosion gofal unigol yn unig. Byddai newid strwythurol o'r fath yn tueddu i ddiffinio unigolion yn ôl eu statws iechyd yn unig, yn hytrach nag ystyried eu lles mewn cyd-destun ehangach. Gallai danseilio naws integredig cymorth, cynhwysiant cymdeithasol a diogelwch yn andwyol. Byddai'r man yna lle mae gofal a'r swyddogaethau ehangach hyn o fewn llywodraeth leol yn cwrdd yn parhau'n anodd. Am y rhesymau hyn, nid ydym wedi'n hargyhoeddi bod yr achos dros newid strwythurol o'r fath wedi'i gyflwyno ar hyn o bryd.
- 4.9 Credwn hefyd ei bod yn hollbwysig i wasanaethau cymdeithasol oedolion a phlant barhau o dan arweinyddiaeth broffesiynol y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol statudol. Mae llawer o'r problemau sy'n wynebu plant yn deillio o broblemau'r oedolion

sy'n gyfrifol am eu gofal (er enghraifft: salwch corfforol a meddyliol, anabledd, tlodi a cham-drin sylweddau). Mae'n rhaid i wasanaethau cymdeithasol a theulu llywodraeth leol yn ehangach fod mewn sefyllfa i fanteisio i'r eithaf ar y cymorth a roddir i blant o fewn teuluoedd.

1 Rydym yn argymhell y dylai llywodraeth leol barhau'n gyfrifol am wasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol ar gyfer oedolion a phlant er mwyn cyflawni'r weledigaeth a nodir yn *Bywydau Bodlon, Cymunedau Cefnogol*.

Targed Gwelliannau yn hytrach na Newid Llwyd

- 4.10 Clywsom sawl gwaith yn ystod ein hadolygiad fod Cymru yn dioddef yn sgil gormod o fentrau i sbarduno gwelliannau nad ydynt yn cael eu cysylltu na'u cydgysylltu ar unrhyw lefel. Mae llawer yn deillio o strategaethau Llywodraeth Cynulliad Cymru a'r penderfyniad i'w gweithredu ai peidio'n cael ei wneud ar lefel leol.
- 4.11 O ganlyniad, mae gwelliannau yn tueddu i fod yn dameidiog gydag elfennau o arfer da nad ydynt yn cael eu cyflwyno'n raddol na'u hefelychu yn aml. Gwaith y Bwrdd Effeithlonrwydd ac Arloesi yw ceisio sicrhau gwell cydgysylltu a chyflymu'r broses o sicrhau ei bod yn trosglwyddo arferion gorau ar draws gwasanaethau cyhoeddus yn fwy uchelgeisiol. Mae angen i wasanaethau cymdeithasol fod ar flaen y gad o ran y gwelliannau hyn.
- 4.12 Felly, yn y bennod hon rydym yn cynnig ychydig o flaenoriaethau ar gyfer gweithredu sy'n treiddio'n ddwfn ac a ddylai gael ei arwain yn genedlaethol.

Cydweithio a Phartneriaeth

"Parlysu gan Bartneriaeth"

Sector Plant

4.13 Mae llawer o'r drafodaeth gyfredol am gydweithio a phartneriaeth yn canolbwyntio ar y pwynt lle mae iechyd a gofal cymdeithasol yn gorgyffwrdd ac awdurdodau lleol yn gwneud yr un peth. Fel y nodir ym mhennod 2, mae ymdrech sylweddol yn mynd ar ddulliau ar y cyd er ein bod wedi clywed gan ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr nad ydynt yn aml yn profi gwasanaeth cydgysylltiedig go iawn.

4.14 Bu nifer o fentrau arloesol eithaf diweddar fel apwyntiadau y GIG/ gwasanaethau cymdeithasol ar y cyd, timau ar y cyd a gwasanaethau integredig. Nid yw'n hawdd cyflawni hyn o gwbl. Bydd angen gwerthuso effaith y mentrau amrywiol hyn a'r dysgu a rennir ledled Cymru. Er nad ydym o blaid newid strwythurol sylweddol, rydym o blaid nodi'r hyn sy'n gweithio ac adeiladu ar hynny. Rydym am gydnabod bod dulliau partneriaeth yn ddatblygiadau cadarnhaol ond yn aml mae gormod ohonynt.

"Nid yw Iechyd a gwasanaethau cymdeithasol yn gweithio gyda'i gilydd. Mae'n rhaid i rieni ailddweud eu stori, drosodd a throsodd. Ac maen nhw wastad yn pwysleisio'r elfennau negyddol ac nid y cadarnhaol. Beth na allwch chi ei wneud, yn hytrach na beth y gallwch chi ei wneud"

Grŵp Gofalwyr

"Y broblem gyda phartneriaethau yw eich bod yn gorfod mynd trwy'r un broses 3, 5, 6 gwaith, gyda phrin unrhyw wahaniaeth bob tro"

Uwch Reolwr Gwasanaeth Iechyd

"Pan rydych chi'n mynd i gyfarfodydd, mae'n rhaid i chi edrych ar y cod post i ddechrau, i weld beth fydd yr agenda."

Swyddog iechyd sy'n gyfrifol am gysylltu â'r gwasanaethau cymdeithasol

4.15 Rydym hefyd wedi ystyried y ffordd orau o wella'r cydweithio rhwng awdurdodau lleol. Nid oedd ystyried ad-drefnu llywodraeth leol yn rhan o'n briff. Fodd bynnag, roedd llawer yn cytuno nad yw'r trefniadau cyfredol ar gyfer cynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau ar draws 22 awdurdod lleol yn gynaliadwy. Mae'r trefniadau hyn yn ormod o faich ar gyllid, gallu rheoli a newid.

4.16 Mae *Local Public Services in Wales - Developing a Whole Area Approach* (SOLACE Wales, 2010) yn nodi dyhead i symud i ddosbarthu cenedlaethol, rhanbarthol neu isranbarthol a lleol yn wahanol heb y gwaith ychwanegol y byddai ad-drefnu llywodraeth leol yn ei achosi. Roedd y cyhoeddiad ym mis Medi 2010 gan y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol yn arwydd fod Llywodraeth Cynulliad Cymru am weld newid sylweddol yn y cydweithio rhwng awdurdodau lleol ar draws ystod lawn eu cyfrifoldebau. Rydym wedi pwysu a mesur yn fanwl sut gellir cyflawni'r cydweithio hwn. Cytunwyd ar ddull a oedd yn pennu beth oedd angen ei wneud ar lefelau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol.

Cenedlaethol

4.17 Ar lefel genedlaethol mae angen gosod blaenoriaethau clir, pennu'r adnoddau sydd ar gael, arddangos polisiâu cydgysylltiedig sy'n canolbwyntio ar bobl (yn hytrach na pholisiâu o fewn seilios), gyda chanlyniadau a disgwyliadau clir ar draws gwasanaethau. Mae cyfrifoldebau allweddol y llywodraeth a sefydliadau cenedlaethol yn cynnwys cyfeiriad, fframweithiau polisi, safonau cenedlaethol ar gyfer gwasanaethau ac ymarfer i sicrhau mynediad a chanlyniadau cyfartal yn ogystal â hyder y cyhoedd mewn economi gofal cymysg.

4.18 Mae'r tocio yn y cyllid ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol hefyd yn golygu bod angen i bawb chwilio am gyfleoedd i leihau amser ac ymdrech staff drwy fabwysiadu dulliau Cymru gyfan pryd bynnag y bo hynny'n bosibl. Hefyd, mae dyhead o fewn llywodraeth leol i weld rhai gwasanaethau gofal arbenigol iawn yn cael eu darparu drwy Gymru gyfan sy'n cael eu cynllunio a'u comisiynu'n genedlaethol a'u darparu'n rhanbarthol neu'n lleol.

4.19 Ar y lefel genedlaethol credwn, er enghraifft, fod angen a chyfle am:

- safonau ansawdd cenedlaethol ar gyfer Cymru yn seiliedig ar dystiolaeth o arferion da (nid safonau gofynnol);
- sefydlu meini prawf cymhwysedd cenedlaethol yn gysylltiedig ag asesiadau trosglwyddadwy;
- set ddata ofynnol genedlaethol i gynorthwyo i gynllunio'r gweithlu – system Cymru gyfan sydd ar gael yn lleol;
- pennu disgwyliadau darparwyr yn yr economi gofal cymysg (drwy fanylebau gwasanaeth Cymru gyfan clir a chyson, contractau model ac ati);
- pennu hawliadau Cymru gyfan ar gyfer plant sy'n derbyn gofal a phobl sy'n gadael gofal;
- darparu'r seilwaith ar gyfer gwasanaethau â gallu digidol fel porth cenedlaethol ar gyfer gwybodaeth a chyingor sy'n gysylltiedig â mwy o wybodaeth leol, a
- sefydlu canolfannau rhagoriaeth ar gyfer ymchwil a hyfforddiant ar ôl cymhwyso ar gyfer gweithwyr cymdeithasol a chomisiynu rhywfaint o hyfforddiant yn genedlaethol

Rhanbarthol

Dylid penderfynu beth fyddai orau i gael ei gomisiynu, ei gynllunio neu ei ddarparu'n rhanbarthol drwy ystyried yn ofalus, er enghraifft:

- y potensial ar gyfer gwella gallu, arweinyddiaeth a'r defnydd o adnoddau prin;
- y potensial i wella canlyniadau defnyddwyr gwasanaethau ac i fagu hyder y cyhoedd (gan gynnwys lleihau risg);
- arbedion effeithlonrwydd sy'n caniatáu ail-fuddsoddi mewn gwasanaethau;
- effaith strategol dulliau systemau cyfan a sicrhau gwell cysondeb mewn perfformiad.

4.21 Gallai dulliau rhanbarthol gynnig, er enghraifft:

- manteision o ran maint yn enwedig ar gyfer gwasanaethau arbenigol;
- cronni gallu ac arweinyddiaeth i reoli newid;
- cyfleoedd ar gyfer alinio'n well â chyrff cyhoeddus eraill, yn enwedig sefydliadau'r GIG;
- alinio anghenion yn well dros boblogaeth fwy;
- gwell trosoledd wrth gomisiynu a chynllunio gwasanaethau;
- gwell cyfleoedd ar gyfer cronni cyllid ar draws ardal ehangach gan fanteisio i'r eithaf ar gyllid cyhoeddus ac adnoddau cymunedol;
- gwell cysondeb o ran perfformiad, a
- sicrhau mwy o scirwydd i wasanaethau costus nad oes llawer o ddefnydd ohonynt yn arbennig

4.22 Bydd angen lefelau uchel o ymddiriedaeth, arweinyddiaeth wleidyddol gadarn a sylw agos i lywodraethu ac atebolrwydd yn amlwg wrth weithio dros ardal ddaearyddol ehangach nag un awdurdod unedol. Mae llawer o fodolau wedi'u defnyddio, gan gynnwys cyfarwyddwr arweiniol, prif weithredwr arweiniol, cyd-fyrddau ac aelodau cabinet arweiniol. Mae'n rhaid adeiladu ar weledigaeth glir o'r hyn y dylid ei gyflawni ac ymrwymiad clir gan bawb – dyna yw'r man cychwyn bob tro.

4.23 Yn sicr, mae lle i ddatblygu ymhellach y model rhanbarthol ar gyfer gwasanaethau arbenigol iawn, e.e. ar gyfer rhai gwasanaethau anableddau dysgu, rhai gwasanaethau ar gyfer pobl hŷn a gwasanaethau a ddarperir i nifer cymharol isel o ddefnyddwyr gwasanaethau. Mae hyn yn gymwys hefyd pan fo prinder arbenigedd lleol, gallu lleol a chost uchel yr ymyriadau yn dangos fod y model hwn yn fwy cost effeithiol yn gynaliadwy ac yn arwain at well canlyniadau.

4.24 Ar lefel ranbarthol, mae cyfle hefyd i wneud y canlynol, er enghraifft:

- cyd-gomisiynu gwasanaethau iechyd cymunedol a gofal cymdeithasol ar gyfer pobl â chyflyrau cyfyngus gydol oes;
- comisiynu a darparu rhywfaint o ddarpariaeth dysgu;
- cydgysylltu a chynorthwyo asesiadau dysgu ymarfer gwaith cymdeithasol ac asesiadau dysgu gofal cymdeithasol;
- comisiynu a darparu gwasanaethau mabwysiadu;
- rheoli lleoliadau arbenigol costus;
- gwasanaethau y tu allan i oriau;
- cyd-gomisiynu a darparu CAMHS gyda'r GIG;
- comisiynu a darparu trefniadau cymorth ar gyfer pobl sy'n gadael gofal;
- rhannu gwasanaethau – swyddogaethau swyddfa gefn fel Adnoddau Dynol a chyflogres;
- mentrau ysgolion iach, a
- gwaith cymhleth iawn nad oes llawer o alw amdano (er enghraifft, plant 'ar gyrion gofal')

4.24 Ar lefel ranbarthol, mae cyfle hefyd i wneud y canlynol, er enghraifft

- ar gyfer pobl â chyflyrau cyfyngus gydol oes;

- comisiynu a darparu rhywfaint o ddarpariaeth dysgu;
- cydgysylltu a chynorthwyo asesiadau dysgu ymarfer gwaith cymdeithasol ac asesiadau dysgu gofal cymdeithasol;
- comisiynu a darparu gwasanaethau mabwysiadu;
- rheoli lleoliadau arbenigol costus;
- gwasanaethau y tu allan i oriau;
- cyd-gomisiynu a darparu CAMHS gyda'r GIG;
- comisiynu a darparu trefniadau cymorth ar gyfer pobl sy'n gadael gofal;
- rhannu gwasanaethau – swyddogaethau swyddfa gefn fel Adnoddau Dynol a chyflogres;
- mentrau ysgolion iach, a
- gwaith cymhleth iawn nad oes llawer o alw amdano (er enghraifft, plant 'ar gyrion gofal')

Gallai'r rhain arwain at wasanaethau mwy effeithlon a gwell hyder a boddhad ymysg y cyhoedd.

4.25 Mae'n rhaid mynd i'r afael yn ddiflino â chydweithio ar lefel ranbarthol. Rydym wedi ystyried tri phrif fodel:

- Cydweithio ad hoc rhwng gwahanol rannau o'r 22 awdurdod lleol i fod yn addas ar gyfer gwahanol ddibenion. O bryd i'w gilydd gelwir hyn yn 'geometreg newidiol'. Mae rhai manteision i hyn, gan ei fod yn cynnig mwy o hyblygrwydd i fynd i'r afael ag amgylchiadau lleol. Fodd bynnag, mae'n ddull ar hap ar y gorau, gall fod yn ddryslyd i bartneriaid a defnyddwyr gwasanaethau ac fel arfer mae'n dibynnu llawer ar bersonoliaethau. Er y gall personoliaethau fod yn bwysig wrth gydweithio'n effeithiol, gall y math hwn o gydweithio fod yn gydweithio mewn enw'n unig, heb unrhyw ganlyniadau clir ar gyfer y

defnyddwyr gwasanaethau. Hefyd, gall y cydweithio fod mewn perygl wrth i bersonél newid.

- Darperir gwahanol fodel gan bedwar Bwrdd Partneriaeth Ranbarthol Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, a sefydlwyd yn 2006 mewn ymateb i *Creu'r Cysylltiadau*. Mae'r *Regional Collaboration Compendium* (CLILC, 2010) yn rhestru oddeutu 150 o gynlluniau cydweithredol ar gyfer amrywiaeth eang o wahanol wasanaethau cyhoeddus, ac nid ydynt i gyd yn deillio'n uniongyrchol o waith Byrddau Rhanbarthol CLILC.

Fodd bynnag, wrth edrych yn fanylach, gwelir bod llawer o'r cynlluniau cydweithredol hyn yn ymestyn y tu hwnt i ffiniau rhanbarthol llym, gyda gwahanol gynlluniau'n gorgyffwrdd gwahanol ffiniau, gan lunio 'geometreg newidiol' – fel bod daearyddiaeth gydweithredu Cymru yn edrych fel jig-so lle mae pob darn yn perthyn i wahanol set.

- Mae sefydlu 7 BILI sy'n cwmpasu sawl ardal awdurdod lleol yn creu set wahanol o gyfleoedd ar gyfer cydweithio dros ardal ehangach na'r 22 ardal awdurdod lleol.

Ar hyn o bryd mae cyfres anniben o ryngwynebau lluosog rhwng y gwasanaeth iechyd a gwasanaethau llywodraeth leol, sy'n gostus o ran amser ac ymdrech. Byddai mabwysiadu 'ôl-troed' y BILI ar gyfer ymdrechion cydweithredol yn darparu un rhyngwyneb unigol rhwng iechyd a gofal cymdeithasol a'r amrywiaeth o wasanaethau llywodraeth leol sy'n cyfrannu at y posibilrwydd o fyw'n annibynnol yn y gymuned fel tai, gwasanaethau hamdden a chludiant ynghyd â'r sector annibynnol. Er nad yw'n rhan benodol o'n briff, gellid dadlau y gallai gwasanaethau eraill fel addysg gyd-fynd yn hawdd â'r ôl-troed hwn.

Er y dylai gwasanaethau cymdeithasol drefnu eu hunain yn gonsortia yn seiliedig ar ôl-troed y BILI, bydd hyn yn cyflwyno heriau lleol a rhanbarthol wrth gynllunio a chomisiynu gwasanaethau a darparu rhai gwasanaethau. Rydym yn cydnabod, er enghraifft, bod y chwe awdurdod lleol yn y Gogledd sy'n rhan o BILI Betsi Cadwaladar yn cwmpasu ardal ddaearyddol fawr iawn a allai achosi anawsterau wrth gysylltu ac integreiddio.

Lleol

4.26 Ni fydd dulliau cenedlaethol a rhanbarthol yn gweithio heb ddealltwriaeth dda o anghenion lleol a gallu lleol. Mae oddeutu wyth deg y cant o'r holl wasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol yn cael eu darparu'n lleol. Er y gellir cynllunio a chomisiynu drwy gyfuno ymdrechion yn ardaloedd mwyaf ôl-troed y BILI, mae angen i'r gwaith o reoli'r mwyafrif o wasanaethau barhau ar lefel awdurdod lleol. Gellir eu comisiynu'n rhanbarthol ond eu darparu'n lleol (fel Rhaglen Welliant Gydweithredol De-ddwyrain Cymru (SEWIC) ar gyfer lleoliadau plant) a gallant gynnwys, er enghraifft, amrywiaeth o wasanaethau ar gyfer pobl hŷn, gofal cartref, gofal demensia amlddisgyblaethol, cynorthwyo plant mewn angen, gwasanaethau amddiffyn plant a modelau o gymorth hunangyfeiriedig.

4.27 Mae rhai modelau gwasanaeth yn cael eu datblygu ar sail darpariaeth leol mewn cymdogaethau lleol, gan fanteisio ar wybodaeth y boblogaeth leol ac adnoddau cymunedol, gan gynnwys sefydliadau trydydd sector. Mae enghreifftiau yn codi yn y gwaith cyfredol ar y *Fframwaith Gwasanaethau ar gyfer Pobl Hŷn*, model *Gosod y Cyfeiriad* a'r Timau Integredig Cymorth i Deuluoedd. Gellid cysylltu rhai gwasanaethau â meysydd meddygfeydd teulu gan gryfhau a rhoi mwy o sylwedd i fodelau gofal sylfaenol.

4.28 Bydd meddwl yn integredig wrth gomisiynu'n genedlaethol a rhanbarthol yn cynorthwyo darpariaeth leol sy'n dangos manteision cydweithio ac yn seiliedig ar y dinesydd er mwyn sicrhau nad yw dinasyddion yn teimlo'r uniad yna rhwng sefydliadau wrth iddynt ddefnyddio gwasanaethau. Felly, bydd angen seilio'r egwyddor o ddarpariaeth leol ar waith tîm amlasiantaethol ac amlddisgyblaethol. Er enghraifft, gallai Timau Integredig Cymorth i Deuluoedd, cydleoli, timau ailalluogi ar y cyd, sbarduno modelau darparu arloesol fel sefydliadau mentrau cymdeithasol.

Rhesymoli'r Partneriaethau

4.29 Yn ystod ein gwaith clywsom lawer am werth cadarnhaol gweithio mewn partneriaeth ond hefyd clywsom bryder am y gost, y cymhlethdod a pha mor gynaliadwy fyddai cynnal y tua 154 o bartneriaethau strategol sy'n gweithio ar lefel awdurdodau lleol ledled Cymru sy'n ymwneud â gwasanaethau cymdeithasol mewn rhyw ffordd, e.e.:

- Pwyllgorau Amddiffyn Oedolion;
- Partneriaethau Plant a Phobl Ifanc;
- Partneriaethau Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Lles;
- Byrddau Lleol Diogelu Plant;
- Byrddau Gwasanaeth Lleol;
- Partneriaethau Datblygu'r Gweithlu Gofal Cymdeithasol, a
- Phartneriaethau Diogelwch Cymunedol o bryd i'w gilydd

4.30 Mae'r model ôl-troed BILL a argymhellwn yn y bennod hon fel y lefel ranbarthol ar gyfer cynllunio a chomisiynu yn creu cyfres newydd o gysylltiadau ac mae angen edrych o'r newydd ar nifer a chwmpas daearyddol partneriaethau o'r fath.

4.31 Pe bai partneriaethau o'r fath yn cael eu cynyddu i gynnwys ôl-troed y BILL, gallai'r Bwrdd Gwasanaeth Lleol fod yn

Fwrdd Gwasanaeth Rhanbarthol, gan hwyluso cydweithio mwy effeithlon rhwng llywodraeth leol, iechyd, yr heddlu, y sector preifat a'r trydydd sector ac ati. Yn aml, credir bod lefelau rhanbarthol yn ychwanegu haen ychwanegol o fiwrocratiaeth feichus, ond bydd y model rydym yn ei awgrymu yn cymryd lle, yn hytrach nag ychwanegu at drefniadau cyfredol. Yng nghyd-destun daearyddiaeth wleidyddol gymhleth Cymru, byddent yn cynnig effeithlonrwydd unigryw i Gymru ar ffurf un rhyngwyneb rhwng y gwasanaethau a'r sectorau amrywiol.

2 Rydym yn argymhell:

- er mwyn osgoi'r aflonyddwch a'r costau uchel o ad-drefnu, y dylid mabwysiadu 'ôl-troed' y BILL ledled Cymru fel y sail ar gyfer gwell cydweithio rhwng awdurdodau lleol a rhwng llywodraeth leol a'r GIG ar gyfer cynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau.**
- y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru fynd i'r afael â'r partneriaethau strategol lleol niferus drwy eu prif ffrydio ar sail ôl-troed y BILL.**
- y dylid seilio model unigryw Cymru ar gyfer cynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau cymdeithasol yn y dyfodol ar y tair haen, sef cenedlaethol, rhanbarthol a lleol, i wella ansawdd a chynhyrchiant.**

Llais a Rheolaeth

"Mae pobl yn arbenigwyr yn eu bywydau eu hunain"

Defnyddiwr Gwasanaethau

"Mae pobl eisiau bywyd, nid gwasanaeth"

Sefydliad ambarél trydydd sector

"Rwy'n rhedeg y llyfrgell ac yn trefnu'r casgliad llyfrau yma.Mae'n fy nghadw'n brysur iawn, ond mae wedi bod yn brofiad gwerth chweil, dyna mae fy nhad yn ei ddweud"

Defnyddiwr gwasanaethau

"Mae'n frawychus peidio gwybod pwy sy'n dod drwy'r drws"

Defnyddiwr gwasanaethau gofal cartref sy'n bryderus am newidiadau staff rheolaidd

sydd angen ac sy'n derbyn cymorth a gofal. Mae angen ymrwymiad ar lefel wleidyddol ac ar lefel uwch reolwyr i sicrhau newid sylweddol mewn diwylliant.

4.35 Yn ystod ein gwaith gwelsom nad yw mynegi ymrwymiad i egwyddorion personoli, a honni eu bod yn digwydd, yn golygu y gwelir newidiadau gwirioneddol mewn ymarfer bob tro. Mae hyn yn aml yn adlewyrchu dealltwriaeth a gweledigaeth gyfyngedig o beth yn union yw gwasanaeth wedi'i bersonoli.

4.32 Mae camau pwysig wedi'u cymryd yn y blynyddoedd diwethaf er mwyn sicrhau bod gan ddinasyddion fwy o lais yn y ffordd y darperir gwasanaethau cymdeithasol, ond prin yw'r dystiolaeth fod hynny ar ei ben ei hun wedi arwain at newid pellgyrhaeddol. Mae angen i blant ac oedolion sy'n defnyddio gwasanaethau a'u teuluoedd gael mwy o lais a hefyd gwell rheolaeth dros eu cymorth eu hunain a sut y trefnir y cymorth hwnnw, sut mae gwasanaethau'n cael eu cynllunio, eu datblygu a'u darparu a sut y defnyddir adnoddau.

4.33 Mae angen cydnabyddiaeth glir fod gan bobl arbenigedd a syniadau gwerthfawr i'w cynnig, a gall gweithio gyda hwy fel partneriaid llawn arwain at atebion ac ymyriadau llawer gwell. Gall eu galluogi, er enghraifft, i wneud gwell defnydd o rwydweithiau cymorth lleol, teulu a gofalwyr i ategu'r ddarpariaeth a gyllidir.

4.34 Gellir gweithredu gofal a chymorth wedi'u personoli drwy lais a rheolaeth yn haws drwy daliadau uniongyrchol a chyllidebau personol, ond nid yw hynny'n hanfodol. Gellir ymarfer rheolaeth mewn ffyrdd eraill. Fodd bynnag, mae angen ail bwyso a mesur a newid sylweddol ar ran y comisiynwyr, defnyddwyr gwasanaethau, gweithwyr cymdeithasol/rheolwyr gofal a phobl

4.36 Yn ein barn ni egwyddorion craidd personoli da yw:

- teilwra cymorth i anghenion unigol pobl
- sicrhau bod gan bobl fynediad i wybodaeth, eiriolaeth a chynghor er mwyn gallugwneud penderfyniadau gwybodus am eu gofal a'u cymorth
- canfod ffyrdd cydweithredol newydd o weithio (a elwir yn cyd-gynhyrchu ar brydiau) sy'n cynorthwyo pobl i fynd ati'n ddiwyd i gymryd rhan yn y broses o gynllunio, darparu a gwerthuso gwasanaethau
- datblygu partneriaethau lleol i gyd-gynhyrchu amrywiaeth o wasanaethau sy'n rhoi dewis i bobl a chyfleoedd ar gyfer cynhwysiant cymdeithasol a datblygu cymunedol
- datblygu'r systemau arweinyddiaeth a sefydliadol iawn fel y gall staff weithio mewn ffyrdd creadigol sy'n canolbwyntio ar unigolion
- cyflwyno ymyriadau cynnar, ailalluogi ac atal er mwyn i bobl gael eu cynorthwyo'n gynnar ac mewn ffordd sy'n iawn ar eu cyfer
- cydnabod a chynorthwyo gofalwyr yn eu rôl, tra'n eu galluogi i fyw bywyd y tu hwnt i'w cyfrifoldebau gofalu

- sicrhau bod gan ddinasyddion fynediad i wasanaethau ac adnoddau cymunedol cyffredinol

- 4.37 Mae tystiolaeth dda fod cyfranogi cynyddol yn y broses o gynllunio trefniadau cymorth yn gwella boddhad defnyddwyr a gofalwyr o ran canlyniadau ac yn aml mae'n golygu bod yr adnoddau sydd ar gael yn cael eu defnyddio'n well ac yn fwy creadigol - mae'r adnoddau yn mynd ymhellach gan fod pobl yn gallu trefnu eu cymorth eu hunain.
- 4.38 O gael dewis, nid yw llawer o ddefnyddwyr gwasanaethau yn dewis gwasanaethau traddodiadol, ond opsiynau sy'n cynnig mwy o hyblygrwydd ac annibyniaeth. Hyd yn oed mewn gwasanaethau sydd eisoes yn bodoli, gall pobl sy'n defnyddio gwasanaethau awgrymu gwelliannau a gwell defnydd o adnoddau. Dylid cymeradwyo'r arfer i gynnwys defnyddwyr gwasanaethau fel rhan o fyrddau rheoli, ond mae angen iddynt allu cyfranogi'n llawn, ac ni ddylai fod yn ddim ond tocenistiaeth.

"Personalisation means thinking about public services and social care in an entirely different way - starting with the person rather than the service. Although this shift will take time, it will ultimately mean change at every level throughout the whole local authority system to ensure that universal services such as transport, housing and education are accessible to all citizens. This means that commissioning must change to be more strategic and open, with a focus on the local community, its resources and the people who use the services. Approaches to early intervention and prevention need to develop further so that people are encouraged to stay healthy and independent."

Darn o A Rough Guide to Personalisation: SCIE 2010

- 4.39 Er bod modelau a dulliau personoli wedi'u datblygu ymhellach ym maes gwasanaethau gofal cymunedol i oedolion, mae ganddynt lawer i gynnig i ddatblygiad gwasanaethau plant a theuluoedd, yn enwedig wrth annog gwaith partneriaeth rhwng rhieni a gweithwyr proffesiynol.

"Rwyf wedi byw yma ers saith mlynedd. Roeddwn i'n arfer cael cymorth 24 awr - coginio, glanhau, siopa - dim ond 7 awr sydd eu hangen arna i nawr. Llwyddodd Mike a Robin, fy ngweithwyr cymorth, i'm rhoi mewn cysylltiad ag eglwys. Des i'n Gristionmae hynny wedi rhoi llawer o hunanhyder i mi. Rwyf bellach yn gwneud gwaith gwirfoddol mewn cartref henoed, yn golchi llestri a gweini te"

Defnyddiwr gwasanaethau ag anabledd dysgu

- 4.40 Mae cynorthwyo i alluogi defnyddwyr gwasanaethau i ganfod eu hatebion eu hunain lle bynnag y bo hynny'n bosibl hefyd yn llawer mwy tebygol o helpu pobl i gadw neu adennill eu hannibyniaeth i ba bynnag raddau sy'n bosibl, yn hytrach na gadael iddynt lithro i ddibyniaeth y gellid ei hosgoi. Mae dibyniaeth y gellid ei hosgoi yn ganlyniad gwael i unigolion ac yn gwastraffu adnoddau. Mae "model adfer" yn edrych ar yr hyn y gallai'r unigolyn ei wneud dros ei hun, gan ddefnyddio ei rwydweithiau cymorth ei hunan. Mae'n ceisio lleihau, neu o leiaf gadw unigolyn ar ei lefel angen gyfredol gan gynllunio i ddileu, neu leihau, gwasanaethau ffurfiol i'r garddau sy'n bosibl.

- 4.41 Un ystyriaeth benodol y mae angen mynd i'r afael â hi yw defnyddwyr gwasanaethau'n defnyddio'u lleisiau a'u rheolaeth mewn perthynas â'r Gymraeg. Mae'n rhaid cynnwys anghenion iaith wrth gynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau a'r

gweithlu. Mae AGGCC wedi datblygu *Welsh Language toolkit* (AGGCC, 2010) sy'n cynnig arweiniad ar y materion hyn ac yn darparu fframwaith defnyddiol ar gyfer comisiynu a darparu gwasanaethau sy'n sensitif i iaith.

3 Rydym yn argymhell:

- a. y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru roi ymrwymiad mwy cadarn i weld egwyddorion cymorth hunangyfeiriedig yn cael eu mabwysiadu ledled Cymru. Mae hyn yn cyd-fynd â'i hymrwymiad penodol i hyrwyddo annibynnuaeth, atal ac ymyrraeth gynnar
- b. y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru, llywodraeth leol a phartneriaid annibynnol weithio gyda'i gilydd i sicrhau bod gan bobl fynediad i well gwybodaeth, eiriolaeth a chymorth i wneud dewisiadau gwybodus am eu gofal a'u cymorth eu hunain
- c. y dylai'r pecyn cymorth iaith Gymraeg a ddatblygwyd gan AGGCC gael ei ddefnyddio wrth gynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau

Gwell Systemau Asesu – Baich Asesu

"Rwy'n treulio cymaint o'm hamser yn eistedd yn syllu ar gyfrifiadur yn mewnosod data, ac os byddaf yn cael diwrnod cyfan yn ymweld â theuluoedd yn unig, ar ddiwedd y dydd dydw i ddim yn teimlo mod i wedi gwneud unrhyw waith."

Gweithiwr cymdeithasol

"Yn y dyfodol mae angen i ni gynyddu ymreolaeth, barn broffesiynol a'r hawl i ddewis. Rydyn ni'n canolbwyntio'n ormodol ar weithdrefnau a llenwi ffurflenni.... Rydyn ni wedi rhoi gormod o bwyslais ar reoli"

Athro gwaith cymdeithasol

"Mae gormod o amser gwaith cymdeithasol yn cael ei dreulio ar systemau a gofynion asesu lletchwith"

Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol

"nid yw 70 y cant o'r amser yn amser gwerthfawr"

Cyfarwyddwr Gwaith Cymdeithasol

4.42 Crybwyllodd llawer o weithwyr cymdeithasol a staff rheng flaen eraill a defnyddwyr gwasanaethau y baich biwrocraidd yn eu gwaith ac i ba raddau yr oedd y broses a'r amser a oedd yn cael ei dreulio o flaen y cyfrifiadur yn tynnu oddi ar yr amser cynhyrchiol y gellid fod yn ei dreulio gydag ac ar gyfer cleientiaid. Defnyddiwyd y System Integredig ar gyfer Plant fel enghraifft o system aneffeithlon nad yw'n cynorthwyo barn broffesiynol am risg yn hawdd.

4.43 Rhennir yr un pryderon yn Lloegr. Dyma ddywedir yn adroddiad cyntaf yr Adolygiad Amddiffyn Plant a gynhelir gan yr Adran Addysg yn Lloegr gan yr Athro Eileen Munro am y System Integredig ar gyfer Plant:

"the assessment framework is inefficient and does not easily facilitate professional judgment about risk and safe next steps ..."

a dywedodd am systemau TGCh:

"social workers are required to spend too much time completing documentation"

4.44 Mae asesiadau trylwyr a chofnodion trylwyr yn bwysig, ond mae hefyd angen sicrhau'r cydbwysedd cywir yn llwythi gwaith gweithwyr proffesiynol, yn enwedig ar adeg o alw cynyddol ac adnoddau prin. Yn ein barn ni mae cyfleoedd pwysig ar gyfer rhesymoli'r broses, pa wybodaeth a gesglir ac ar

gyfer gwella'r cymorth TGCh i ryddhau amser staff. Bydd y gwaith a wneir gan yr Athro Munro, gan John Bolton ar asesiadau pobl hŷn a gwaith yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Castell-nedd Port Talbot wrth adolygu systemau ar gyfer gwasanaethau plant i gyd yn helpu i bennu beth fyddai'r ffordd orau o resymoli. Fodd bynnag, mae risg y gallai'r mentrau hyn fod yn ddarniog pe baent yn parhau i beidio â chael eu cydlynu. Mae angen i Lywodraeth Cynulliad Cymru ddangos arweiniad cadarn i sicrhau cysondeb.

4 Rydym yn argymhell:

- a. **y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru fynd ati ar unwaith i adolygu systemau asesu ar gyfer oedolion a phlant fel cyfraniad pwysig at well effeithlonrwydd a gwell defnydd o amser a sgiliau proffesiynol, gan ystyried gwaith sydd eisoes ar y gweill yn y maes hwn.**
- b. **y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru, CLILC ac ADSS Cymru adolygu'r data a gesglir ar hyn o bryd ac ystyried symud o ganolbwyntio ar fewnbynnau a phrosesau i allbynnau a chanlyniadau**

Hawl a'r Gallu i Drosglwyddo

4.45 Mewn tystiolaeth clywsom fod defnyddwyr gwasanaethau am weld meini prawf cymhwysedd cyffredin ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol ledled Cymru. Mae cynigion Comisiwn y Gyfraith ar gyfer diwygio cyfraith gofal cymdeithasol oedolion yng Nghymru a Lloegr yn argymhell y dylid cynnal asesiadau o anghenion yn unol â meini prawf a bennir yn genedlaethol ac y dylai cyfle i hunanasesu fod yn rhan annatod o'r broses - agwedd bwysig arall ar lais a rheolaeth - ond na ddylai fod yn opsiwn arall annibynnol i asesiadau a arweinir yn broffesiynol.

4.46 O dan y cynigion, byddai cyflawni'r meini prawf cymhwysedd cenedlaethol yn arwain at hawl i gymorth o gronfeydd awdurdodau lleol. Yn amlwg efallai y bydd angen amrywio'r gwasanaethau a gynigir yn ôl amgylchiadau lleol (e.e. ardaloedd gwledig). Mae'r cynigion hefyd yn ystyried y berthynas rhwng asesiadau o anghenion unigolion ac asesiadau gofawyr, gan gynnwys a ddylai'r naill a'r llall fod yn rhan o un weithdrefn integredig.

4.47 Hefyd, yn yr Alban mae Siarter ar gyfer Plant sy'n Derbyn Gofal ac yng Nghymru mae'r Comisiynydd Plant wrthi'n gwneud gwaith i egluro hawliau Plant sy'n Derbyn Gofal – a byddem o blaid hynny.

4.48 Bydd pennu a gweithredu fframwaith asesu cenedlaethol a meini prawf cymhwysedd ar gyfer gwasanaethau oedolion yn cynorthwyo i drosglwyddo asesiadau rhwng awdurdodau lleol. Deallwn fod CLILC yn defnyddio dull asesu trosglwyddadwy ledled Cymru a byddem am gefnogi hyn.

5 Rydym yn argymhell:

- a. **y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru arwain y gwaith o ddatblygu cynllun asesu trosglwyddadwy, cenedlaethol yng Nghymru a fydd yn cael ei ategu yn y pen draw gan feini prawf cymhwysedd Cymru gyfan**
- b. **y dylid sefydlu hawliadau Cymru gyfan safonol ar gyfer Plant sy'n Derbyn Gofal**

Pontio a Throsglwyddo

4.49 Nodwyd ym mhennod 3 yr hyn a glywsom am yr anawsterau y mae unigolion, teuluoedd a gofawyr wedi'u hwynebu wrth bontio rhwng gwasanaethau oedolion a phlant, er enghraifft, pobl sy'n gadael gofal,

wrth adael yr ysbyty yn berson hŷn ac ar adegau allweddol eraill ym mywydau pobl. Gall trosglwyddo gwael a chynllunio aneffeithiol arwain at ganlyniadau gwael ac ymyriadau costus yn ddiweddarach. Yn ein barn ni, mae gan Gyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol rôl ganolog. Er enghraifft, nid yw'n ddigonol cadw gwasanaethau cymdeithasol oedolion a phlant o dan yr un arweinyddiaeth broffesiynol. Mae'n rhaid i'r gwasanaethau hynny, yn ymarferol, weithio mewn ffordd cwbl integredig. Mae ADSS Cymru mewn sefyllfa ddelfrydol i arwain y gwaith o bontio a throsglwyddo.

6 Rydym yn argymhell y dylai ADDSS Cymru gyda Chyngor Gofal Cymru a'r SSIA arwain adolygiad brys o drefniadau pontio a throsglwyddo, polisi ac ymarfer i wella profiadau defnyddwyr a gofalwyr sy'n parhau'n anfoddhaol.

Yr Economi Gofal Cymysg

4.50 Dros flynyddoedd lawer, mae gwasanaethau cymdeithasol wedi symud o fod yn brif ddarparwr gwasanaethau i sefyllfa lle mae oddeutu 61% o oriau gofal cartref, 85% o ofal preswyl ar gyfer oedolion yng Nghymru a 75% o ofal preswyl ar gyfer plant a gyllidir gan awdurdodau lleol yn cael eu darparu gan y sector annibynnol. Cyfran cymharol fach yn unig o'r cyfanswm yw'r ddarparwyr gwirfoddol. Hefyd, mae'r patrwm wedi newid gyda nifer llai o ddarparwyr mwy ar gyfer gofal preswyl a niferoedd mwy o ddarparwyr bach ar gyfer gofal cartref.

4.51 Mae'n debyg mai ddarparwyr preifat fydd y mwyafrif dros y degawd nesaf. Er gwaethaf y toriadau mewn cyllid cyhoeddus, mae'r farchnad ofal yn debygol o dyfu'n sylweddol yn ystod y degawd nesaf mewn ymateb i newid

demograffig a nifer cynyddol o hunan-gyllidwyr. Os bydd modelau cymorth mwy personol yn cael eu datblygu, gallwn hefyd ddisgwyl gweld niferoedd cynyddol o "ficro-ddarparwyr". Bydd cyfleoedd hefyd i ddarparwyr arloesol dan arweiniad y trydydd sector ac mae mwy a mwy o ddiddordeb er enghraifft, mewn modelau mentrau cymdeithasol.

4.52 O'r hyn rydym wedi'i weld, nid yw'r farchnad yn cael ei rheoli'n ddigonol nac yn briodol ar hyn o bryd. Mae cyfleoedd i ddylanwadu ar y farchnad, arloesi a sicrhau effeithlonrwydd ledled llywodraeth leol a'r GIG yn cael eu colli.

4.53 Ymddengys bod hyn yn rhannol oherwydd ansicrwydd ynglŷn â darpariaeth gofal y sector preifat. Clywsom gan ddarparwyr preifat eu bod yn croesawu mentrau fel Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth (ADSS Cymru, Fforwm Gofal Cymru, Cymdeithas Cartrefi Nyrsio Cofrestredig a Chymdeithas Gofal Cartref y DU, 2009), ond bod eu cyfranogiad wrth gynllunio gwasanaethau weithiau'n ymylol ar y gorau. Nid oes unrhyw un yn elwa ar hyn. Gallai trafodaethau parhaus â ddarparwyr, er enghraifft, nodi meysydd o gostau y gellid eu hosgoi mewn manylebau gwasanaeth. Mae angen cydnabod cyfansoddiad cyfredol y farchnad ac mae angen i'r sectorau preifat a gwirfoddol gyfrannu mwy at gynllunio, comisiynu a dylunio gwasanaethau ar lefelau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol.

4.54 Mae *Fframwaith Comisiynu a Chanllawiau* Llywodraeth Cynulliad Cymru (LICC 2010) yn nodi:

"Mae penderfyniadau comisiynu awdurdodau lleol hefyd yn dylanwadu ar amrywiaeth o wasanaethau sydd ar gael i'r rhai sy'n ariannu eu gofal cymdeithasol eu hunain. Felly, nid yw'n ddigon i awdurdodau lleol ymwneud

â chynllunio'r gwasanaethau a ariennir ganddynt yn unig. Mae ganddynt gyfrifoldeb i sicrhau bod gwasanaethau gofal cymdeithasol a ddarperir gan yr amrywiaeth eang o wahanol asiantaethau sydd ar gael i'w hardal wedi'u cynllunio, eu llunio a'u darparu'n dda."

- 4.55 Rydym yn nodi y bydd rhaglen ddatblygu yn dilyn y ddogfen hon a fydd yn cynorthwyo i ddatblygu a rhannu arferion da.

7 Rydym yn argymhell:

- a. **er mwyn cyflawni'r ymrwymiad i gynhwysiant, mae angen i'r sector preifat a'r trydydd sector gael eu cynnwys yn fwy adeiladol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru, awdurdodau lleol a'r GIG wrth gynllunio, comisiynu a chynllunio gwasanaethau ar bob lefel**
- b. **ar lefel leol, dylid annog micro-ddarparwyr a sefydliadau a arweinir gan ddefnyddwyr i gyfrannu at drefniadau cymorth hunangyfeiriedig**

Defnyddio TGCh i Foderneiddio Gofal Cymdeithasol

- 4.56 Rydym yn gwneud defnydd cynyddol o dechnolegau ar-lein ym mhob agwedd ar ein bywydau bob dydd. Mae dogfen Llywodraeth Cynulliad Cymru – *Sicrhau Cynhwysiant Digidol: Fframwaith Strategol i Gymru* – dogfen ymgynghori (LICC, 2010) yn cydnabod

"Mae'n hollbwysig sicrhau cynhwysiant digidol dinasyddion er mwyn gwneud yn fawr, fel unigolion a gyda'n gilydd, o'r cyfleoedd a geir mewn byd sy'n prysur newid. Gellir gwneud arbedion sylweddol a gweithredu'n fwy effeithlon trwy wneud defnydd cynyddol o wasanaethau cyhoeddus ar-lein."

- 4.57 Mae angen i wasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau gofal cymdeithasol yng Nghymru sefydlu eu hunain yn gadarn yn yr oes ddigidol. Gall technoleg newydd gynorthwyo i gynllunio a darparu gwasanaethau a gall wella ymgysylltiad defnyddwyr gwasanaethau a gweithwyr. Mae'n arwain at y posibiladau o wasanaethau o ansawdd uchel ac arloesol sydd hefyd yn effeithlon o ran adnoddau.

- 4.58 Mae rhai meysydd lle mae'r potensial eisoes wedi'i wireddu. Er enghraifft, yn Ynys Môn cynhelir prosiect teleofal trais domestig ac, ym Mhowys, mae gwasanaeth cynghori ar-lein ar gyfer y glasoed wedi'i sefydlu. Datblygiad cyffrous arall yw gwasanaeth cyfeillio ar-lein o'r enw Face 2 Face, a gynhelir gan Scope Cymru ar gyfer rhieni plant anabl. Gellir defnyddio'r gwasanaeth hwn ar-lein, sy'n ddefnyddiol iawn i gymunedau gwledig. Mae yna safle rhwydweithio cymdeithasol wedi deillio o'r gwasanaeth hwn sy'n galluogi rhieni i gynnig cymorth i'w gilydd, rhannu gwybodaeth, a mynd i'r afael â'r teimlad o arwahanrwydd hwnnw a deimlir yn aml gan rieni plant sydd ag anghenion gofal uchel. Mae mentrau fel y rhain, a sefydlir gan y rhieni eu hunain, yn cynnig ffyrdd newydd radical o ddarparu gwasanaethau a gellir eu defnyddio gydag amrywiaeth o ddarpariaethau.

- 4.59 Rydym yn dadlau dros drawsnewid y ffordd y defnyddir technoleg ddigidol fel dull uniongyrchol o gynorthwyo defnyddwyr gwasanaethau a thrawsnewid systemau a phrosesau. Mae meysydd penodol lle gallai ehangu'r defnydd o dechnoleg ddigidol fod yn elfen allweddol yn cynnwys:

- gwybodaeth i ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr;
- mynediad i wasanaethau, gan gynnwys hunanasesu;

- ailgynllunio'r prosesau asesu i leihau'r amser y mae staff y gwasanaethau cymdeithasol yn ei dreulio o flaen cyfrifiadur;
- datblygu cyfarpar llaw ar gyfer y broses rheoli gofal, cynyddu'r wybodaeth sydd ar gael i staff rheng flaen ac ysgafnhau'r baich o ysgrifennu adroddiadau, a
- theleofal, teleiechyd a thechnoleg gynorthwyo.

4.60 Nid yw'r defnydd o deleofal wedi'i ddatblygu'n ddigonol yng Nghymru o gymharu â'r Alban a rhai rhannau o Loegr. Fodd bynnag, gallai ffurfio rhan bwysig o wasanaeth newydd, wedi'i gynllunio i gynorthwyo annibyniaeth, atal ac ymyrraeth gynnar drwy weithio'n agos â gwasanaethau iechyd a thai a chynnwys teleiechyd a thechnolegau cynorthwyo ehangach.

"O gymhorthion sy'n helpu pobl i fyw eu bywydau i sglodion cyfrifiadurol sy'n monitro gweithgaredd, mae pob math o offer ar gael bellach sydd naill ai'n gwella ansawdd bywydau pobl yn eu cartrefi eu hunain neu'n gwneud bywyd yn mwy diogel iddynt. Bydd yn lleihau'r gofal personol uniongyrchol sydd ei angen ar rywun ac yn galluogi pobl i fyw yn eu cartrefi eu hunain"

John Bolton, 2010

Y Defnydd o Wybodaeth a Chyfnawid Gwybodaeth

- 4.61 Er mwyn hyrwyddo eu lles ac atal problemau rhag datblygu, mae plant, oedolion a theuluoedd angen cyngor, eiriolaeth a chael eu cyfeirio i'r llefydd iawn i'w cynorthwyo i fanteisio i'r eithaf ar ofal cymdeithasol a gwasanaethau gan asiantaethau eraill.
- 4.62 Mae cyflwyno'r wybodaeth ddiweddaraf i rieni, pobl ifanc, pobl

sy'n chwilio am gymorth a'u teuluoedd yn elfen hollbwysig o sicrhau eu bod yn cael grym ac annibyniaeth. Mae angen i wybodaeth fod ar gael yn hawdd o sawl ffynhonnell, dylai fod yn hawdd cael ati a dylai fod wedi'i chynllunio a'i chynhyrchu mewn fformatau hawdd eu defnyddio gan ymateb i anghenion iaith. Hefyd, yn achos llawer o unigolion a grwpiau, efallai y bydd angen eiriolaeth i'w cynorthwyo i fanteisio i'r eithaf ar wybodaeth i'w cynorthwyo i gyflawni'r canlyniadau y maent am eu gweld. Gallai gwasanaeth trydydd sector cyfredol ac arloesol, gan gynnwys sefydliadau sy'n canolbwyntio ar ddefnyddwyr a gofalwyr, gyfrannu'n allweddol at ddatblygu gwasanaethau gwybodaeth, cyngor ac eiriolaeth arloesol, gan fanteisio i'r eithaf ar TG, systemau gwybodaeth a mynediad eang o'r cartref i adnoddau ar y we.

4.63 Clywsom yn gyson am anawsterau trosglwyddo gwybodaeth o fewn a rhwng sefydliadau. Mae angen rhoi sylw brys i'r anawsterau hyn er mwyn sicrhau nad ydynt yn parhau'n rhwystrau i gydweithio rhwng gwasanaethau sector cyhoeddus. Clywsom hefyd yn gyson am faint y data a gesglir heb ddadansoddi neu egluro ei ddefnydd yn y pen draw.

8 Rydym yn argymhell y dylai awdurdodau lleol a darparwyr gymryd camau dan arweinyddiaeth Llywodraeth Cynulliad Cymru, i sicrhau newid sylweddol yn y ffordd y mae technoleg ddigidol yn cael ei datblygu, ei hyrwyddo a'i defnyddio.

Arweinyddiaeth

Arweinyddiaeth Wleidyddol

4.64 Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi dangos arweinyddiaeth gadarn o ran gwelliannau yn y gwasanaethau

cymdeithasol yn ystod y degawd diwethaf.

- 4.65 Mae creu swydd Dirprwy Weinidog gyda chyfrifoldeb am wasanaethau cymdeithasol a swydd lefel Cyfarwyddwr yng ngwasanaeth sifil Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi cynorthwyo i godi proffil y gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru a chafwyd cyflawniadau pwysig yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Fodd bynnag, derbyniwyd tystiolaeth gennym a oedd yn dadlau, o ystyried maint, pwysigrwydd a chyrhaeddiad gwasanaethau cymdeithasol, y dylai gael swydd Gweinidogol llawn a Chyfarwyddwr Cyffredinol arweiniol, fel sy'n wir am Addysg ac Iechyd o fewn Llywodraeth Cynulliad Cymru.
- 4.66 Roedd y dystiolaeth hefyd am weld Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gwneud mwy i hyrwyddo pwysigrwydd a gwell dealltwriaeth gyffredinol gan y cyhoedd, arweinwyr a llunwyr barn am rôl, pwysigrwydd, heriau a llwyddiannau gwasanaethau cymdeithasol ac arweiniad ar gyfer y bobl fwyaf agored i niwed nad ydynt yn cael cyfleoedd digonol i leisio'u barn. Mae pryder penodol bod ymyriadau amlwg yn ogystal ag arolygu a rheoleiddio yn tarfu ar negeseuon allweddol am lwyddiannau a chyflawniadau. Fel y crybwyllwyd ym mhennod 2, mae cryn dystiolaeth o welliannau yn ystod y blynyddoedd diwethaf.
- 4.67 Clywsom gan sawl ffynhonnell bod Llywodraeth Cynulliad Cymru, yn sgil eu brwdfrydedd i wella gwasanaethau, wedi cyflwyno gormod o fentrau a phrosiectau nad ydynt yn cael eu datblygu yn rhaglenni. Mae angen i Lywodraeth Cynulliad Cymru ganolbwyntio mwy wrth lunio ei gofynion a'i disgwyliadau o'r gwasanaethau cymdeithasol.

"Mae fel gwyllo morgrug yn rhedeg ar draws tudalen"

Aelod o'r Comisiwn yn dod ar draws menter ddiangen annisgwyl arall gan Lywodraeth Cynulliad Cymru

"Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn 'ffatri strategaethau'. Mae Bywydau Bodlon yn strategaeth bwysig, ond dim ond strategaeth yw hi. Nid yw'r mwyafrif o bobl yn sylwi arnyn nhw. Dyw aelodau ddim yn darllen y pethau ma".

Sector Llywodraeth Leol

"Mae llawer o bethau da yn digwydd. Mae rhai cerrig sylfaen y mae angen i'r Comisiwn eu nodi, ychwanegu atynt a pheidio â'u chwalu. Mae cysylltiadau da: polisi a seilwaith OND o bryd i'w gilydd rydym yn methu dod â'r rhain at ei gilydd i fynd i'r afael â 3 neu 4 o bethau y cytunir arnynt er mwyn datblygu a chynyddu'n barhaus."

Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol

- 4.68 Mae diffyg cydgysylltu portffolios ac isadrannau ar draws Llywodraeth Cynulliad Cymru yn bryder penodol. Bydd y tensiwn hwn yn achosi mwy o broblemau wrth i fodolau gwasanaethau newydd gael eu datblygu sy'n ymwneud ag integreiddio gwasanaethau.
- 4.69 Mae hefyd yn bwysig pwyso a mesur yr effaith ar draws sectorau a gwasanaethau gyda gweledigaeth glir o'r hyn sydd i gael ei gyflawni a'r ffordd y bydd yn cael ei gyflawni. Clywsom mai partneriaid lleol yn aml sy'n gorfod cydgysylltu gwasanaethau'n lleol a cheisio datrys unrhyw negeseuon cymysg.
- 4.70 Mae atebolrwydd democrataidd ar lefel leol yn cynnwys rôl ar gyfer gwleidyddion lleol, ac yn enwedig aelodau cabinet. Bydd yn cynnwys:
- hyrwyddo dealltwriaeth drylwyr o natur a phwysigrwydd gwasanaethau cymdeithasol ar draws eu

hawdurdodau lleol, a

- sicrhau bod gwasanaethau cymdeithasol, tai, addysg, cynllunio cymunedol ac ati yn cael eu cydgyssylltu'n effeithiol er mwyn cyfrannu'n effeithiol at waith gwasanaethau cymdeithasol yn cynorthwyo ac amddiffyn pobl sy'n agored i niwed a hyrwyddo cynhwysiant cymdeithasol.

Arweinyddiaeth Broffesiynol a Gwasanaeth

4.71 Mae cynllunio strategol a chomisiynu effeithiol yn golygu bod angen i rôl y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol symud yn fwy pendant o arweinyddiaeth gwasanaeth gyda'i phrif ffocws ar reoli adnoddau gwasanaethau cymdeithasol dynodedig a pherfformiad staff, i arweinyddiaeth fwy strategol lle mae gofyn buddsoddi'n sylweddol mewn arweinyddiaeth, rheolaeth a datblygiad proffesiynol, comisiynu a sgiliau mewn cydweithio. Credwn fod angen ymdrech fwy cydunol i gynorthwyo i ddatblygu arweinwyr y proffesiwn a'r gwasanaethau yng Nghymru yn y dyfodol.

4.72 Bydd hyn yn gosod disgwyliadau cynyddol ar uwch reolwyr a rheolwyr a chynllunwyr canol mewn adrannau gwasanaethau cymdeithasol. Mae'n debyg y bydd hyn yn golygu buddsoddiad sylweddol i ddatblygu arweinyddiaeth a rheolwyr, a sgiliau mewn rheoli newid a thrafod ar bob lefel. Bydd angen gwell cymorth TG wrth gefn a gallu dadansodol, ond, gydag amser, gallai'r gwelliannau mewn effeithlonrwydd yn sgil hynny wneud iawn am y costau cysylltiedig.

9 Rydym yn argymhell:

- y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru gadarnhau bod yr arweinyddiaeth genedlaethol ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol gyda'i ffocws penodol ar y**

bobl fwyaf agored i niwed yn cael ei pharhau a'i chryfhau yn ystod y blynyddoedd hyn o gynydd economaidd

- y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru ganolbwyntio ar nifer fechan o flaenoriaethau strategol uchel iawn, drwy gynllun treigl 5 mlynedd**
- y dylai'r gwasanaethau cymdeithasol a'r gymuned arweinyddiaeth gofal cymdeithasol yng Nghymru (y cyfeirir atynt ym mharagraff 2.9) yng Nghymru gymryd rhagor o gyfrifoldeb am weithio gyda'i gilydd i wella enw da, a hyder y cyhoedd mewn gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol**

Datblygiad Proffesiynol a'r Gweithlu

4.73 Mae pa mor effeithiol yw'r gwasanaethau yn dibynnu ar y bobl sy'n gweithio ym meysydd gwaith cymdeithasol a gofal cymdeithasol. Y gweithlu yw'r gwasanaeth. Maent yn swyddi anodd a llawn her, sy'n cynnwys gwneud penderfyniadau emosiynol ac anodd am fywydau pobl eraill a chynnal y cydbwysedd a all fod yn anodd rhwng gofal a rheolaeth.

4.74 Mae materion yn ymwneud â gweithlu'r gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol, gan gynnwys rheoleiddio'r gweithlu, yn rhan o ffrwd waith ar wahân a fydd yn hysbysu'r Papur Gwyn sydd ar fin cael ei gyhoeddi. Gofynnwyd yn benodol i ni yn ein cylch gorchwyl i ystyried sut y gellid rhoi gwell cymorth i ddatblygu ymarfer proffesiynol ymhellach.

4.75 Derbyniwyd llawer o dystiolaeth gennym ar y gweithlu a oedd yn nodi cyflawniadau sylweddol hyd yma, gan gynnwys datblygiadau cadarnhaol wrth gynllunio'r gweithlu a chadw staff. Clywsom am y manteision cadarnhaol o reoleiddio gweithwyr cymdeithasol, gweithwyr gofal cymdeithasol a rheolwyr fel dull o ganolbwyntio

fwyfwy ar safonau ymarfer a gwella gwasanaethau. Cyfeiriodd y dystiolaeth hefyd at rai heriau allweddol y bydd angen mynd i'r afael â nhw wrth symud ymlaen. Gyda sêl bendith y Dirprwy Weinidog, rydym wedi rhannu'r dystiolaeth a ddaeth i law gyda'r rhai hynny sy'n arwain ffrwd waith y gweithlu er mwyn iddynt allu crynhoi'r blaenoriaethau allweddol ar gyfer gweithredu.

4.76 Yng Nghymru, mae fframwaith sefydledig y cytunir arno o safonau ymarfer a chymwysterau ar gyfer y mwyafrif o'r swyddi ar draws yr holl sector. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf cafwyd buddsoddiad sylweddol yn y gweithlu ac yn y gwaith o addysgu a hyfforddi gweithwyr cymdeithasol. Mae hanes hir o weithio mewn partneriaeth i greu gwell synergedd rhwng anghenion cymwysterau a dysgu'r sector a'r dysgu a ddarperir gan y colegau a darparwyr hyfforddiant.

4.77 Mae gwaith cymdeithasol yn broffesiwn sy'n cael ei reoleiddio. Mae nifer y gweithwyr cymdeithasol cymwys wedi cynyddu 10% yn y pum mlynedd diwethaf, mae canllawiau wedi'u llunio ar gyfer gweithwyr cymdeithasol a'u rheolwyr ar gyfer y flwyddyn gyntaf o ymarfer ac mae llai o ansefydlogrwydd bellach, mwy o hyder yn yr hyfforddiant a gwell gwybodaeth i hysbysu blaen-gynllunio ar gyfer hyfforddiant.

4.78 Mae canran y staff gofal cymdeithasol sy'n meddu ar gymwysterau gofynnol neu a argymhellir wedi codi yn yr un cyfnod o 20% ym maes gofal preswyl a 80% ym maes gofal cartref. Mae rheolwyr gofal plant preswyl a gweithwyr yn cael eu rheoleiddio, bydd rheolwyr gofal preswyl oedolion yn cael eu rheoleiddio erbyn 2011 a rheolwyr gofal cartref erbyn canol 2012. Mae dyhead ar draws y sector gofal cymdeithasol am wybodaeth a sgiliau newydd i wella ymarfer.

4.79 Er gwaethaf y datblygiadau cadarnhaol hyn, mae'r argraff negyddol a geir o

waith cymdeithasol yn y cyfryngau ac ymysg y cyhoedd wedi annog diwylliant gwrth risg ym maes gwaith cymdeithasol. Mae hyn wedi llesteirio datblygiad proffesiynol ac mae gweithdrefnau asesu beichus a'r pwyslais ar werthuso prosesau yn hytrach na chanlyniadau ar gyfer defnyddwyr gwasanaethau wedi gwaethygu'r sefyllfa.

4.80 Y cwestiwn allweddol yw pa gamau gweithredu sydd angen eu cymryd i gryfhau'r proffesiwn er mwyn i weithwyr cymdeithasol a staff gofal cymdeithasol ddatblygu ymhellach yn ymarferwyr atebol sy'n gallu ymarfer yn effeithiol ac yn hyderus, gan wneud penderfyniadau gwybodus, ar sail y dystiolaeth ddiweddaraf ac er budd y bobl y maent yn gweithio gyda hwy. Y cyd-destun i weithwyr cymdeithasol a gweithwyr gofal cymdeithasol yw un lle byddant yn gweithio'n agos gyda phroffesiynau eraill.

4.81 Yn ein barn ni, mae bellach angen symud y tu hwnt i'r cymwysterau gofynnol i ddiwylliant lle mae datblygiad proffesiynol parhaus yn cael ei annog, ei werthfawrogi a'i gefnogi gan gyflogwyr, comisiynwyr gwasanaethau a'r ymarferwyr eu hunain.

4.82 Bydd hyn yn golygu y bydd angen ail-gydbwyso asesiadau ac ymarfer myfyriol, gyda mwy o bwyslais ar ddibynnu ar farn broffesiynol yn hytrach na thicio'r bocsys iawn. Mae angen newid i ddiwylliant o lywodraethu ymarfer. O ran y gweithwyr cymdeithasol, bydd datblygu llwybr gyrfa clir yn gymorth gyda hyn, ac, yn benodol, rôl gweithiwr cymdeithasol ymgynghorol a fydd yn galluogi i ymarferwyr profiadol ddatblygu eu gyrfa oedd tra'n parhau ar y rheng flaen. Gyda'i gilydd, bydd sefydlu hyfforddiant ôl-gymhwysol ar gyfer rheolwyr tîm a chreu swyddi gwaith cymdeithasol ymgynghorol yn darparu llwybrau pwysig i wella ymarfer proffesiynol ymhellach. Mae'r naill a'r llall yn hanfodol fel y gall staff

ganolbwyntio eu hymdrechion a derbyn arweiniad a goruchwyliaeth drylwyr.

4.83 Mae datblygu'r fframwaith cymwysterau a chredyd newydd, llwybrau gyrfa cliriach a rhaglenni i gefnogi datblygiad proffesiynol parhaus yr un mor bwysig i weithwyr gofal cymdeithasol i'w cynorthwyo yn eu swyddi fel ymarferwyr atebol a reoleiddir sy'n gweithio mewn gwahanol fodelau gwasanaeth. Byddai ymarfer diogel, cyfoes sy'n seiliedig ar dystiolaeth yn cael ei wella hefyd drwy:

- roi sylw i'r seilwaith cywir i gefnogi datblygiad proffesiynol parhaus, gan gynnwys deunyddiau dysgu, arweiniad proffesiynol, cymuned ymarfer ar gyfer ymarferwyr i gefnogi rhagoriaeth mewn ymarfer (gan gynnwys pwysigrwydd y Gymraeg);
- sefydlu rhaglenni cenedlaethol o hyfforddiant penodol fel gofal plant ar lefel ôl-gymhwysol a hyfforddiant mwy arbenigol ym maes, er enghraifft, rheoli ymddygiad cadarnhaol, gofal demensia, pobl â nam ar eu clyw;
- mwy o gyfleoedd dysgu ar y cyd gyda disgyblaethau cysylltiedig ym maes iechyd, e.e. therapi galwedigaethol, ffisiotherapi a nyrsio;
- cyfranogiad mewn Ymchwil i Ymarfer y Sefydliad Cenedlaethol ar gyfer Ymchwil Gofal Cymdeithasol ac Iechyd (NISCHR) a'r Sefydliad Gofal Cymdeithasol er Rhagoriaeth (SCIE);
- trefniadau cadarn i eirioli ar ran y proffesiwn ac ar ran unigolion – gweithwyr cymdeithasol a gweithwyr gofal cymdeithasol a
- mwy o bwyslais ar y cyfrifoldebau a'r atebolrwydd a nodir yn y *Cod Ymarfer ar gyfer Gweithwyr Gofal Cymdeithasol* y Cyngor Gofal a'r *Cod Ymarfer ar gyfer Cyflogwyr Gweithwyr Gofal Cymdeithasol* (2009).

10 Rydym yn argymhell:

a. **bod Cymru yn parhau gyda rhaglen i reoleiddio'r gweithlu fel dull o gyflawni gwelliannau ar draws y sector.**

- b. **y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru, drwy weithio gyda chyflogwyr ac arweinwyr y proffesiwn, arwain rhaglen o newid sy'n canolbwyntio ar sicrhau llwybrau dysgu, ymrwymiad a buddsoddiad mewn datblygiad proffesiynol parhaus ac ymchwil o fewn diwylliant newydd o lywodraethu ymarfer**
- c. **dylai Cyngor Gofal Cymru a'r AGGC weithio gyda chyflogwyr ar draws y sector i ddatblygu rhaglen arweinyddiaeth i gefnogi arweinwyr cyfredol a gwella cynllunio olyniaeth.**
- d. **y dylai'r trefniadau ar gyfer darparu elfen y gweithlu yn y Papur Gwyn gynnwys mynd i'r afael ag awgrymiadau yn yr adran hon o'n hadroddiad fel rhaglen waith barhaus.**

Comisiynu

4.84 Mae cynllunio strategol da yn edrych ymlaen 5-10 mlynedd ac yn dechrau gyda gweledigaeth o ble'r ydym am fod ar unwaith ac ymhenn 10 mlynedd. Dylid cynnal yr asesiad strategol o anghenion ar y cyd ar draws awdurdodau lleol, y GIG, sefydliadau tai, addysg, cyflogaeth, hyfforddiant a systemau budd-daliadau. Dylai asesiadau ystyried anghenion a galluoedd y boblogaeth gyfan – plant, oedolion a theuluoedd – yn awr a thros gyfnod strategol.

4.85 Ers lansio'r *Fframwaith Comisiynu a Chanllawiau* (LICC, 2010), mae rhaglen gomisiynu wedi'i sefydlu i gynnal yr ymgysylltiad adeiladol â'r sectorau statudol a phreifat a'r trydydd sector wrth roi'r canllawiau ar waith.

4.86 Dylai'r fframwaith comisiynu ymateb i'r cynllun strategol ac asesiadau o anghenion/adnoddau ar gyfer plant, oedolion a theuluoedd. Dylai nodi'r ymyriadau, adnoddau a gwasanaethau

sy'n ofynnol i gyflawni'r weledigaeth, blaenoriaethau, rhwydweithiau cymorth a mesurau diogelwch a nodir yn y cynllun.

- 4.87 Mae comisiynu strategol yn symud prif ffocws y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol a'r adran gwasanaethau cymdeithasol i ffwrdd o reoli adnoddau gwasanaethau cymdeithasol i swyddogaeth sy'n canolbwyntio llawer mwy ar gynllunio/ galluogi/ darparu canlyniadau, gydag adnoddau gwasanaethau cymdeithasol yn rhan o'r gwaith yn unig. Mae gan y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol swyddogaeth hollbwysig o fewn yr awdurdod lleol ehangach a'r asiantaethau cysylltiedig yn eirioli, hyrwyddo cydweithrediad, creu cynghreiriau a thrafod blaenoriaethau ac atebion lleol ar y cyd.
- 4.88 Er mwyn sicrhau marchnad gymysg gynaliadwy a reolir o ofal, mae gofyn i awdurdodau lleol ystyried y gwasanaethau y byddant yn eu prynu'n uniongyrchol yn ogystal ag anghenion gwasanaeth ehangach y gymuned. Felly, mae angen i'r fframwaith comisiynu fod yn ddigon eang i ddarparu ar gyfer gwaith comisiynu awdurdodau lleol yn ogystal â gwaith comisiynu unigolion drwy ddefnyddio taliadau uniongyrchol neu gyllidebau a hunangyllidwyr. Mae'n bwysig bod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn parhau i ddarparu cymorth canolog i nodi, hyrwyddo a chynorthwyo gwell ymarfer a gallu comisiynu gan baratoi comisiynwyr a darparwyr ar gyfer yr heriau sy'n eu hwynebu. Yn ein barn ni, bydd y model comisiynu a geir yn y *Fframwaith Comisiynu a Chanllawiau* yn offeryn hollbwysig wrth sicrhau bod y trawsnewid hwn yn digwydd.
- 4.89 Bydd angen i awdurdodau lleol archwilio'r holl ddewisiadau i wella gwasanaethau a sefydlu sail resymegol glir ar gyfer deall costau a gwneud penderfyniadau a fydd yn medru

bod yn atebol i graffu cyhoeddus wrth gcontractio neu newid rhai gwasanaethau.

- 4.90 Dylai'r broses gomisiynu strategol hefyd nodi cyfleoedd i fynd ati'n ddoeth i ddatgomisiynu gwasanaethau sy'n hen ffasiwn, nad ydynt yn cael eu defnyddio ddigon ac nad ydynt yn gost effeithiol. Dylai'r broses hefyd nodi cyfleoedd i wneud gwell defnydd o adnoddau sy'n bodoli'n barod, bylchau mewn darpariaeth a nodi darparwyr posibl a newid adnoddau rheoli i ddiogelu darpariaethau'r dyfodol.
- 4.91 Ar ôl adeiladu, gofal cymdeithasol yw'r ail faes caffael cyhoeddus mwyaf sydd gennym. Mae'r gwaith sy'n cael ei wneud ar hyn o bryd gan Gwerth Cymru ar gaffael gofal cymdeithasol yn edrych ar ystyriaethau gwerth am arian ehangach – gan geisio sicrhau gwerth ychwanegol i'r rhai hynny sy'n derbyn y gwasanaethau, nid arbedion cost i gomisiynwyr yn unig.

Mae Gwerth Cymru, is-adran o Lywodraeth Cynulliad Cymru, wedi cefnogi gwaith comisiynu a chaffael drwy lunio'r Cynlluniwr Siwrai Caffael ar gyfer Gofal Cymdeithasol a Chymorth sy'n Gysylltiedig â Thai. Offeryn ar y we yw hwn sy'n cynnwys dros 500 o dudalennau o wybodaeth ymarferol ac mae wedi derbyn dros 80,000 o ergydion ers ei lansio y llynedd.

11 Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru barhau i ddarparu cymorth canolog i nodi a hyrwyddo gwell comisiynu, gan gynnwys gwell comisiynu ar y cyd, ymarfer a gallu gan ystyried comisiynu gan unigolion o fewn model cymorth hunangyfeiriedig.

Atal, Ymyrraeth Gynnar ac Ailalluogi

- 4.92 Daethom ar draws sawl cynllun ledled Cymru sydd â'r nod mewn rhyw ffordd o atal ac o sicrhau ymyrraeth gynnar, gan gynnwys, er enghraifft, sefydlu model Llesgedd Wrecsam, datblygu model Llesgedd Gwent, cynlluniau amrywiol sydd â'r nod o atal codymau, ymyriadau Gofal a Thrwsio lefel isel, teleofal, gwaith mewn ysgolion ar gamddefnyddio sylweddau, gwaith gyda theuluoedd agored i niwed a llawer mwy.
- 4.93 Bydd y datblygiadau y mae'r Bwrdd Effeithiolrwydd ac Arloesi yn eu monitro ar henoed bregus a theuluoedd ag anghenion cymhleth yn darparu tystiolaeth bellach ar yr hyn sydd ei angen i atal pobl rhag ymuno â'r system ofal. Ym mhennod 3 rydym wedi pwysleisio pwysigrwydd cynorthwyo gofalmwyr i ddal ati yn eu rôl ofalu, sicrhau nad yw eu hiechyd yn cael ei andwyo a'r angen am gymorth wrth gefn ddydd a nos mewn argyfwng. Yn y bennod honno rydym hefyd yn cyfeirio at ganlyniadau gwael ar gyfer plant mewn angen. Mae dadleuon cadarn o blaid ymyrraeth gynnar ar gyfer y grŵp hwn, yn enwedig pan ddarperir gwasanaethau ar sail amlasiantaethol.

"...expenditure on children should be regarded as if it were an investment portfolio, and be subjected to a continuous iterative process of evaluation, reallocation and further evaluation to ensure child well-being is actually improved ... Learning from international experience in particular can be invaluable in helping us to move forward, though, ultimately, tough decisions need to be taken at a national and local level in the best interests of children, families and, indeed, the long-term prosperity of the country."

C4EO, 2010

Prosiect Llesgedd Wrecsam

Menter ar y cyd yw'r prosiect hwn rhwng y GIG, Gwasanaethau Cymdeithasol Wrecsam, Cymdeithas Sefydliadau Gwirfoddol Wrecsam a'r Cyngor Iechyd Cymuned yn Wrecsam. Ei nod yw sicrhau bod cleifion hŷn bregus yn cael gadael yr ysbyty yn gynnar drwy sicrhau eu bod yn derbyn ymyriadau clinigol cyflym i leihau eu cyfnodau yn yr ysbyty, eu bod yn derbyn cymorth priodol a gwasanaeth ailalluogi fel y gallant ddychwelyd i'w man preswyl arferol. Crëwyd rôl 'llywiwr' penodol i gydlynu elfennau amrywiol gofal a sicrhau eu bod ar gael ar adegau priodol yn ystod taith y claf, a hynny'n ddi-oed, gyda gwasanaethau gwirfoddol a statudol yn mynd ati ar unwaith i gydweithio i gynorthwyo cleifion a'u gofalmwyr ar ôl iddynt adael yr ysbyty.

- 4.94 Mae ansawdd y dystiolaeth fod atal ac ymyrraeth gynnar yn talu ar eu canfed gan osgoi costau yn ddiweddarach a darparu gwell canlyniadau ar gyfer pobl yn gwella drwy'r amser. Fodd bynnag, mae oedi'n aml rhwng y buddsoddiad a'r ad-daliad ariannol hwn. Hefyd, mae'n bwysig meddwl yng nghyd-destun "systemau cyfan" gan nad yw'r arbedion ariannol yn aml yn cael eu cronni i gyllideb y sefydliad sy'n gwneud y buddsoddiad. Dylai cyllidebau cronedig a throsglwyddo adnoddau fod yn rhan fwy rheolaidd o'r gwaith o gynllunio'r trefniadau hyn.
- 4.95 Ym mhennod 3 rydym yn rhybuddio yn erbyn ymateb i'r tocio mewn cyllidebau drwy symud i ffwrdd o strategaethau atal ac ymyrraeth gynnar. Yn rhy aml mae buddsoddiadau mewn gwasanaethau ataliol yn cael eu tynnu'n ôl ar yr amser anghywir heb unrhyw gwir synnwyr o'r risgiau i gostau a chanlyniadau tymor hirach y mae cam o'r fath yn ei achosi.

12 Rydym yn argymhell:

- a. y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru ailddatgan ei phenderfyniad i gynorthwyo ac annog atal ac ymyrraeth gynnar er mwyn gwella canlyniadau a lleihau costau hirdymor
- b. y dylai comisiynwyr a darparwyr ganolbwyntio o'r newydd ar ailalluogi i sicrhau bod pobl yn cael cymorth digonol i adennill eu hannibyniaeth. Bydd hyn yn lleihau'r angen am opsiynau eraill costus
- c. y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru barhau â'i hymrwymiad i blant mewn angen ac y dylai'r sector cyhoeddus yng Nghymru adolygu ar y cyd effeithlonrwydd yr holl wasanaethau a ddarperir ar gyfer plant mewn angen
- d. y dylid parchu cyfraniad enfawr gofalmwyr a mynd ati'n systematig i'w osod yn ganolog wrth wraidd y gwaith o ddatblygu a chomisiynu gwasanaethau

Bydd y system ofal arfaethedig yn cyflenwi model integredig o wasanaethau yn y gymuned sy'n hawdd i'w hadnabod ac yn hynod drefnus fydd yn gweithredu fel pont rhwng gofal cychwynnol a'r ysbyty aciwt. Bydd y gwasanaethau'n canolbwyntio ar anghenion holistaidd yr unigolyn ac yn cael eu cyflenwi gan y GIG, Awdurdodau Lleol ac asiantaethau.

Bydd yr ymagwedd yn newid o fod yn agenda adweithiol sy'n rheoli argyfwng i agenda rhagweithiol, cydlynol ac ataliol gyda ffocws arbennig ar grwpiau cleifion risg uchel a'r rhai sy'n gynyddol fregus. Bydd y gwasanaethau hyn yn galluogi nifer cynyddol o bobl i gael eu rheoli'n effeithlon yn eu cymunedau a'u hardaloedd gan arbed derbyniadau diangen ac yn aml rhai sy'n gwario,

i ysbytai. Bydd y system hon yn amnewid y model presennol o "wthio" wrth ryddhau o ysbytai am un sy'n tynnu cleifion yn weithredol tuag at wasanaethau trefnus o safon uchel yn nes i'w cartrefi.

Dyfyniad o Gosod y Cyfeiriad -
Gwasanaethau Cychwynnol a Chymuned -
Rhaglen Strategol ar Gyfer Cyflenwi
(LICC, 2010)

Amddiffyn a Diogelu

- 4.96 Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gwneud gwaith drwy'r Bwrdd Cyngori ar Amddiffyn Oedolion a Fforwm Diogelu Plant Cymru gyda chylch gwaith i adrodd ar y maes hwn ac felly nid ydym wedi mynd ati i ddadansoddi'r materion hyn yn drylwyr.
- 4.97 Mae enw da gwasanaethau cymdeithasol plant yng Nghymru wedi'i bardduo gan enghreifftiau diweddar o systemau'n methu lle nad yw plant wedi'u hamddiffyn yn ddigonol rhag niwed. Rydym wedi clywed enghreifftiau o arferion diogelu da, ond mae hyn yn parhau'n anghyson.
- 4.98 Mae'r model ar gyfer diogelu plant yng Nghymru gyda'i fframwaith deddfwriaethol clir a'r gofyniad am waith rhyngasiantaethol yn gadarn ond nid ydym wedi'n darbwyll y gellid neu y dylid defnyddio'r dull hwn gydag oedolion. Mae rheoli risg a lleihau niwed i oedolion, sydd â'r hawl i wneud dewisiadau am eu bywydau eu hunain, yn cyflwyno gwahanol heriau. Mae angen i Lywodraeth Cynulliad Cymru weithio'n agos iawn gyda'r rhai hynny sy'n gyfrifol am newid pwyslais y gofal er mwyn i fwy o bobl allu parhau i fyw yn eu cymunedau. Mae angen i bolisiâu a chyfrifoldebau amddiffyn oedolion yn y dyfodol helpu i nodi "oedolion mewn perygl", darparu cymorth iddynt pan maent ei angen, a darparu'r modd i'w hamddiffyn rhag niwed. O ran gofal preswyl, mae angen gwneud mwy i

goddi proffil y *Cod ar gyfer Gweithwyr Gofal Cymdeithasol y Cyngor Gofal* a'r *Cod Ymarfer ar gyfer Cyflogwyr Gweithwyr Gofal Cymdeithasol*.

- 4.99 Mae dysgu o gamgymeriadau ac o arferion da yn parhau'n flaenoriaeth ond nid yw'r dull cyfredol o gynnal Adolygiadau Achosion Difrifol yn ddigonol bellach. Awgrymwn archwilio modelau cyfredol eraill, gan gynnwys *Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant* (SCIE, 2008). Rydym hefyd yn ymwybodol o'r adolygiad diweddar o Adolygiadau Achosion Difrifol a gynhaliwyd gan AGGCC a Llywodraeth Cynulliad Cymru.
- 4.100 Nid cyfrifoldeb gwasanaethau cymdeithasol yn unig yw diogelu, er y rhagdybir hynny'n aml. Bwriedir i'r cyfrifoldeb gael ei rannu rhwng yr heddlu, iechyd a llywodraeth leol. Fodd bynnag, rydym wedi clywed am anawsterau wrth gael rhai cyrff i gyflawni eu rhwymedigaethau ac i ddod â phawb at ei gilydd i drafod. Rydym wedi clywed am yr anawsterau o ran cyllid, cydlynu, cynrychiolaeth a chyfnewid gwybodaeth ar Fyrddau Lleol Diogelu Plant. Ymddengys mai un rheswm am yr anhawster yw nad yw'r byrddau hyn yn atebol ohonynt eu hunain. Mae atebolrwydd yn cael ei gyflawni drwy aelodau unigol o fyrddau yn cynrychioli ac yn adrodd yn ôl i'w prif sefydliadau. Credwn y gallai fod yn fuddiol i Lywodraeth Cynulliad Cymru archwilio atebolrwydd Byrddau Lleol Diogelu Plant a Phwyllgorau Amddiffyn Oedolion ac, fel y soniwyd eisoes, rhesymoli'r cyrff hyn i gyd-fynd ag ôl-troed y Bwrdd Iechyd Lleol.

13 Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn adolygu atebolrwydd Byrddau Lleol Diogelu Plant a Phwyllgorau Amddiffyn Oedolion.

Rheoleiddio, Arolygu a Gwella

- 4.101 Mae creu fframwaith rheoleiddio a gwella cynaliadwy sy'n amddiffyn a chefnogi rhagoriaeth yn rhan o elfen ar wahân o waith a fydd yn hysbysu Papur Gwyn y Gwasanaethau Cymdeithasol. Rydym yn rhoi sylwadau cryno arnynt yma.

Arolygu

- 4.102 Clywsom lawer, yn enwedig gan awdurdodau lleol, am y beichiau y mae arolygu yn ei osod arnynt ac am agweddau eraill ar arolygu. Rydym yn cydnabod bod gwaith yn cael ei wneud ar hyn o bryd gan AGGCC i ddatblygu model arolygu a gwella newydd sy'n gysylltiedig â'r gwaith y mae AGGC yn ei wneud.
- 4.103 Mae rheoleiddio ac arolygu yn bwysig i gynnal hyder y cyhoedd, amddiffyn pobl agored i niwed, nodi lle mae angen gwelliannau, cefnogi'r gwelliannau hynny a darparu cyfleoedd ar gyfer trosglwyddo arferion gorau. Nid ydynt ar eu pen eu hunain yn cynnal safonau a sbarduno gwelliannau. Mae gan arweinyddiaeth, atebolrwydd gwasanaethau cyhoeddus, datblygiad proffesiynol a chomisiynu effeithiol gyfraniad pwysig hefyd.
- 4.104 Yn y blynyddoedd diweddar, mae cyfundrefnau arolygu wedi bod yn addasu i ganolbwyntio mwy ar brofiad y defnyddwyr gwasanaethau ac ar ganlyniadau. Mae'r dystiolaeth a dderbyniwyd gennym yn awgrymu bod angen symud yn gynt i'r cyfeiriad hwnnw. Er enghraifft, bydd symud tuag at gymorth mwy hunangyfeiriedig, sef rhywbeth rydym yn ei argymhell yn yr adroddiad hwn, yn golygu mwy o arolygu i addasu i ganolbwyntio ar gyflawni'r canlyniadau a fwriedir fel y nodir yng nghynlluniau gofal unigolion.

4.105 Mae'r gofyniad i Gyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol lunio adroddiad blynyddol fel y nodir yn y *Canllawiau ar Rôl ac Atebolrwydd Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol* (LICC, 2008) yn darparu ychwanegiad i'r offerynnau ar gyfer gwella a allai fod yn ddefnyddiol. Yn y dyfodol, bydd angen cynyddu'r ymdrech, ond rydym yn cydnabod ei bod yn ddyddiau cynnar ar y gyfundrefn adrodd flynyddol newydd. Mae angen i'r adroddiadau fod yn llawer mwy agored am ble mae angen gwelliannau a bydd angen iddynt gael eu hadolygu'n llawer mwy llym gan gymheiriaid ac arbenigwyr.

Rheoleiddio a Gwelliannau

4.106 Rydym yn cydnabod fod Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi manteisio ar reoleiddio'r gweithlu i sbarduno gwelliannau pwysig. Mae rheoleiddio'r gweithlu wedi cyflwyno ffocws newydd a gwahanol ar safonau proffesiynol ac atebolrwydd proffesiynol o dan arweiniad Cyngor Gofal Cymru. Mae hefyd wedi dechrau nodi lle mae angen canllawiau pellach neu ddysgu a datblygu. Mae'r ffordd hon o fynd ati yng Nghymru yn cael ei chymeradwyo gan y sector fel un y dylid ei chadw a'i datblygu ymhellach.

4.107 O gymharu ag iechyd ac addysg, digon cyffredin fu'r ymrwymiad o ran adnoddau i wasanaethau cymdeithasol i gynorthwyo gwelliannau, arloesedd a newid gwasanaethau. Mae creu'r AGGC wedi bod yn ddatblygiad pwysig i ddarparu locws ar gyfer gwelliannau i wasanaethau cymdeithasol. Rydym yn cymeradwyo'n arbennig waith yr Asiantaeth yn cynorthwyo rheolwyr rheng flaen.

4.108 Mae'r agenda welliannau hefyd yn cael ei chefnogi gan SCIE, sef sefydliad annibynnol a gyllidir gan yr Adran Iechyd yn Lloegr a'r gweinyddiaethau

datganoledig yng Nghymru a Gogledd Iwerddon. Mae'n casglu a chyd-gynhyrchu deunydd am arferion da, ymchwil sydd wedi'i chyhoeddi, tystiolaeth ac arloesedd. Mae'n darparu llawer o adnoddau ar-lein i gynorthwyo ymarferwyr.

Ymchwil Gofal Cymdeithasol

4.109 Mae ailgynllunio gwasanaethau i fodloni'r realiti newydd a chefnogi ymarfer hyderus ar sail tystiolaeth yn golygu bod angen systemau da i gasglu, gwerthuso a rhannu gwybodaeth am yr hyn sy'n gweithio o fewn Cymru, mannau eraill yn y DU a thu hwnt.

4.110 Rydym wedi gweld bod llawer iawn o ddata, ond ychydig iawn o wybodaeth, yn y synnwyr nad yw'r data wedi'i ddadansoddi. Credwn, er mwyn hyrwyddo gwell newid mewn diwylliant ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol sy'n seiliedig ar dystiolaeth, bod angen Uwch-ganolfan Dysgu ac Ymchwil a reolir fel menter rithwir, gydweithredol gan Sefydliadau Addysg Uwch (SAU) amrywiol yng Nghymru. Byddai'r SAU yn cael eu dewis ar sail cynigion cystadleuol i fod yn ganolfannau rhagoriaeth mewn meysydd fel plant a phobl ifanc, pobl hŷn, anabledd, camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl.

4.111 Byddai canolfan o'r fath yn gweithio'n agos â'r NISCHR a dylai ei waith datblygu ym maes gwaith cymdeithasol gael ei hwyluso gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Byddai hefyd angen i'r NISCHR a'r AGGC, Cyngor Gofal Cymru a SCIE weithio'n agosach i fanteisio i'r eithaf ar drosglwyddo gwybodaeth er mwyn cynorthwyo i wella gwasanaethau ac ymarferwyr gwybodus a hyderus.

14 Rydym yn argymhell:

- a. y dylai Llywodraeth Cynulliad Cymru sicrhau bod NISCHR yn symud yn gyflym i weithio gydag arweinwyr y proffesiwn er mwyn cytuno a darparu rhaglen waith i gefnogi blaenoriaethau'r sector.**
- b. y dylid sefydlu Uwch-ganolfan Dysgu ac Ymchwil ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol i gael ei rheoli fel menter rithwir gydweithredol gan SAUau yng Nghymru.**

Atodiad 1

Aelodaeth o'r Comisiwn

Yr Athro Geoffrey Pearson, Athro Emeritws Troseddeg, Coleg Goldsmiths, Prifysgol Llundain, yw Cadeirydd y Comisiwn. Mae'r Athro Pearson yn weithiwr cymdeithasol seiciatrig cymwysedig ac mae wedi cael gyrfa deugain mlynedd yn addysgu gwaith cymdeithasol a chymdeithaseg mewn prifysgolion a cholegau polytechnig, gan gynnwys swydd yng Nghaerdydd. Mae ei waith ymchwil a'i ddiddordebau addysgu yn cynnwys troseddeg, camddefnyddio cyffuriau a gweithio gyda phlant a phobl ifanc. Mae wedi gwasanaethu ar nifer o weithgorau a chyrrff Llywodraeth y DU.

Addysgwyd **Julie Jones CBE** yng Nghymru ac mae ganddi tua thri deg pump o flynyddoedd o brofiad ym maes gwasanaethau cymdeithasol, yn ddiweddar fel Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol a Dirprwy Prif Weithredwr Cyngor Dinas Westminster. Gwasanaethodd am flwyddyn fel Llywydd y Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol cyn ymgymryd â'i swydd bresennol fel Prif Weithredwr y Sefydliad Gofal Cymdeithasol er Rhagoriaeth (SCIE) yn 2007. Cafodd OBE yn 2003 a CBE yn 2009.

Mae **Rhian Huws Williams** wedi gweithio yn y sector gwaith cymdeithasol ers 1981, fel gweithiwr cymdeithasol i ddechrau ac yna ym maes hyfforddiant gwasanaethau cymdeithasol. Ar ôl hynny, cafodd swydd ym maes datblygu polisi a chynghori cenedlaethol gyda'r Cyngor Canolog Addysg a Hyfforddiant mewn Gwaith Cymdeithasol (CCETSW), gan ddod yn bennaeth Swyddfa Genedlaethol CCETSW Cymru ym 1994. Mae hi wedi gweithio ar lefel y DU, gan gyfrannu at ddatblygiad amrywiaeth o bolisiau a chanllawiau ar gyfer hyfforddiant ac ymarfer gwaith cymdeithasol a gofal cymdeithasol. Mae wedi bod yn Brif Weithredwr Cyngor Gofal Cymru ers ei sefydlu yn 2001.

Mae **Phil Robson** wedi gweithio ym maes gwasanaethau cymdeithasol ers 1984. Roedd yn weithiwr cymdeithasol i ddechrau cyn symud ymlaen i wneud gwaith fel ymarferwr a rheolwr yng Ngwent a Phowys. Fe'i penodwyd yn Gyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol Powys yn 2001. Ar ôl hynny, fe'i penodwyd yn Gyfarwyddwr Gweithredol Pobl a Lles yn 2005, swydd a oedd yn cynnwys rôl Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol a Phrif Swyddog Addysg. Ymddeolodd o Gyngor Sir Powys ym mis Rhagfyr 2009.

Atodiad 2

Tystiolaeth Ysgrifenedig a Llafar

Rhestr y sawl a atebodd yr Alwad i roi Tystiolaeth Ysgrifenedig

- Action for Children
- Age Concern Cymru
- All Wales Heads of Adult Services (AWASH)
- All Wales Heads of Children's Services (AWHOCS)
- Anglesey County Council (CC)
- Association for Spina Bifida Hydrocephalus (ASBAH) Cymru
- Association of the Directors of Social Services (ADSS) Cymru
- Betsi Cadwaladr Local Health Board (LHB)
- Bridgend County Borough Council (CBC)
- British Association of Social Workers (BASW)
- British Lung Foundation Wales
- Caerphilly CBC
- Cardiff Community Health Council
- Cardiff School of Health Sciences, UWIC
- Cardiff University Social Work Teaching and Research Team
- Care Council for Wales
- Care Forum Wales
- Carers Wales
- Carmarthenshire CC and the Community Physiotherapy Team at Hywel Dda Local Health Board
- Ceredigion CC
- Chartered Society of Physiotherapy in Wales
- Children's Commissioner for Wales
- City and County of Swansea
- College of Occupational Therapists
- Commissioner for Older People
- Community Pharmacy Wales
- Compass Community Care Ltd
- Conwy CBC
- County Voluntary Councils of Blaenau Gwent, Caerphilly, Monmouthshire, Newport and Torfaen
- Crossroads Care in the Vale
- Cruse Bereavement Care
- Cymorth Cymru
- Disability Can Do
- Disability Wales
- First Choice Housing Association
- Glamorgan Partnership Social Work Degree Programme
- Gofal Cymru
- Gwynedd CC
- Hay and District Community Support
- Health Social Care and Wellbeing Network
- Hilary Searing
- Hilda Smith
- Home Start Wales
- Learning Disability Wales
- Macmillan Cancer Support
- Mencap Cymru
- Mind Cymru
- Monmouthshire CC
- Multiple Sclerosis Society Cymru
- National Deaf Children's Society Cymru
- National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC) Cymru
- National Youth Advocacy Service
- Neil Thompson
- New Pathways
- Parkinson's Disease Society

- Paul Hinge
- Pembrokeshire Association of Voluntary Services (PAVS)
- Powys County Council Adult Services
- Powys County Council Children's Services
- Professor Andy Pithouse, Deputy Director School of Social Sciences Cardiff University; Professor Judith Phillips, Head of Human Sciences, Swansea University and Professor Odette Parry, Director, Social Inclusion Research Unit, Glyndwr University.
- RG Walton
- Rhondda Cynon Taff CBC
- Rhondda Cynon Taff People First
- Royal College of Nursing
- Royal National Institute for Deaf People (RNID)
- Royal Pharmaceutical Society of Great Britain
- Sense Cymru
- Social Care in Partnership South East Wales
- South Wales Fire and Rescue Service
- The Princess Royal Trust for Carers and Crossroads Care
- The Survivors Trust
- The Wales Neurological Alliance
- The Welsh Food Alliance
- Torfaen CBC
- Tros Gynnal
- United Kingdom Homecare Association (UKHCA)
- Voices from Care
- Wales Alliance for Citizen Directed Support
- Wales Council for Deaf People
- Welsh Council for Voluntary Action (WCVA)
- Welsh Language Board
- Welsh Local Government Association (WLGA)

- Welsh Women's Aid
- Wrexham CBC
- Women's Royal Voluntary Service (WRVS)
- Youth Justice Board for England and Wales

Oral Evidence Sessions and Meetings

- Constance Adams, Senior Policy Officer, WCVA
- Kelly Ahern, Team Leader, Barnardo's Swansea Children Matter Project
- Yvonne Apsitis, Vice President, United Kingdom Home Care Association
- Paul Ashton, Chair, ARC Cymru
- Sir Mansel Aylward, Chair, NHS Safeguarding Children Review
- Victoria Bancroft, South Wales Development Manager, Funky Dragon
- Lynne Berry, Chief Executive, Women's Royal Voluntary Service
- Neelam Bhardwaja, Director of Social Services, Cardiff CC and Immediate Past President of ADSS Cymru
- Tricia Bochenski
- Lisa Bowen-Jones
- Ceri Breeze, Director of Housing, WAG
- Trish Buchan, Health and Social Care Facilitator, Powys Association of Voluntary Organisations
- Mary Burrows, Chief Executive, Betsi Cadwaladr LHB
- Tony Clements, Director of Social Services, Neath Port Talbot CBC
- Ruth Coombs, Manager for Influence and Change, Mind Cymru
- Andrew Cottom, Chief Executive, Powys LHB
- Peter Crews, Unison
- Jim Crowe, Director, Learning Disability Wales
- Dr Dolores Davey, Head of Social Work Training, Cardiff University

- Parry Davies, Director of Social Services, Ceredigion CC
- Rhian Davies, Chief Executive, Disability Wales
- Simon Dean, NHS Director of Strategy and Planning, WAG
- Councillor John Dixon, Deputy Spokesperson for the WLGA Social Services Portfolio
- Monica Dyke
- Dorothy Edwards, Interim Locality Director, Abertawe Bro Morgannwg LHB
- Leila Evans, Project Manager of Home Cleaning Services, Age Concern Ceredigion
- Phil Evans, Director of Social Services, Vale of Glamorgan CBC
- Karen Fawcett
- Carol Floris, Advice and Support Manager, Voices From Care Cymru
- Beverlea Frowen, Director for Social Services and Health Improvement, WLGA
- Barry Gallagher, Chair, Cymorth Cymru
- Laura Gallagher, Mental Health Development Officer, Powys Agency for Mental Health
- Jenny Gilmore
- Ashley Gould, NHS Safeguarding Children Review
- Councillor Meryl Gravell OBE, Lead Spokesperson for the WLGA Social Services Portfolio
- Stewart Greenwell, Director of Social Services, Newport CC
- Joanna Griffiths, Director of Social Services, Conwy CBC
- Hefin Gwilym, Acting Director of Social Work, Bangor University
- Jean Harrington, Taff Ely Drug Support Service
- Councillor Rosemarie Harris, Cabinet Member for Adult Social Services, Powys CC
- Lindsay Haveland, Senior Health and Social Care Facilitator, Denbighshire Voluntary Services Council
- Gareth Haven, Deputy Head of Finance: Community Care, WAG
- David Hawker, (then) Director General, Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills, WAG
- Robert Hay, Local Government Finance Division, WAG
- Albert Heaney, Director of Social Services, Caerphilly CBC
- Pam Hill
- Phil Hodgson, Director of Social Services, Blaenau Gwent CBC
- Keith Ingham, (then) Head of Children's Health and Social Services, WAG
- Dr Chris Jones, Chair of Cwm Taf LHB
- Iwan Trefor Jones, Lead Director for Children and Young People Services, Gwynedd CC
- Richard Parry Jones, Lead Director for Children and Young People Services, Anglesey CC
- DCI Pam Kelly, Child Protection Representative, Association of Chief Police Officers
- Evan Kinsey, Practice Learning and Development Officer, People and Wellbeing, Powys CC, representing the Mid Wales Regional Social Care Partnership
- Mario Kreft, Chief Executive, Care Forum Wales
- Andrew Lewis, Director of Innovation and Improvement, Cardiff and Vale University LHB
- Bruce McClernon, Director of Social Services, Carmarthenshire CC and President of ADSS Cymru
- John Mills
- Dame Gill Morgan, Permanent Secretary, WAG
- Janet Morgan, Chair of Social Care in Partnership (SCiP) North Wales

- Julie Mountford, Partnership Manager, Conwy and Denbighshire Adult Mental Health and Social Care Partnership
- Maureen Mullaney, Head of Social Services for Adults, Flintshire CC
- David Murray, Chief Executive, Age Concern Gwent
- Liz Neil, Director, Mencap Cymru
- Mary O'Grady, Youth Offending Team Manager, Powys CC
- Emyr Owen, (then) Manager in Wales, BASW
- Nisha Patel
- Vanessa Phillips, Director of Resources WLGA
- Martyn Pengilley, Policy and Welsh Assembly Officer, Crossroads Care, Wales
- David Penny
- Sylvia Penny
- Melanie Perry, Director, PRISM (Alcohol Advice Centre)
- Rob Pickford, Director of Social Services Wales, WAG
- Professor Andy Pithouse, Cardiff University
- Bernardine Rees, Director of Primary, Community and Mental Health Services, Hywel Dda LHB
- Margaret Reid, Health and Social Care Facilitator, Vale of Glamorgan
- Jonathan Richards, Vice Chair, All Wales People's First. Supported by Yvonne Boxall, Advisor.
- Imelda Richardson, Chief Inspector, CSSIW
- Dr. Chris Riley, Health Strategy Policy Adviser, WAG
- Bridgette Robb, British Association of Social Workers (BASW)
- Emyr Roberts, (then) Director General, Public Services and Local Government Delivery, WAG
- Karen Roscoe, Senior Lecturer in Social Care, Glyndwr University
- Sue Ross, Professional Head of the SSIA
- Carol Shillabeer, Director of Nursing, Powys LHB
- Professor Mike Sullivan, (then) Special Adviser to the Deputy Minister for Social Services
- Jane Taylor, Area Manager, Cartrefi Cymru
- Richard Tebboth (then), Head of Performance and Governance Division, WAG
- Gwenda Thomas AM, Deputy Minister for Social Services
- Dr Gwyn Thomas, Informing Health Care, WAG
- Steve Thomas CBE, Chief Executive, WLGA
- Keith Towler, Children's Commissioner for Wales
- Bill Walden-Jones, Chief Executive, Hafal
- Darren Whitby
- David Wildman, Lead Cabinet Member for Adult Services and Care, Pembrokeshire CC
- Moyna Wilkinson, Director of Social Services, Monmouthshire CC
- Catriona Williams, Chief Executive, Children in Wales
- Ellis Williams, Director of Social Services, Rhondda Cynon Taff CBC
- Graham Williams, (then) Programme Manager for Service Frameworks, Office of the Director of Social Services, WAG
- Paul Williams, Director General Health and Social Services, WAG
- Donna Wilson, Director of Social Services, Powys CC
- Rick Wilson, Chief Executive, Community Lives Consortium
- Helen Wright

Atodiad 3 - Cyfarfodydd ac Ymweliadau a gynhaliwyd gan y Cadeirydd a'r Aelodau o'r Comisiwn

Cyfarfodydd

- Neil Abraham, College of Occupational Therapists
- Neelam Bhardwaja, (then) President ADSS Cymru
- Peter Black AM, Liberal Democrat Spokesperson on Health and Social Services
- Ruth Crowder, College of Occupational Therapists
- Andrew RT Davies AM, Conservative Spokesperson on Health and Social Services
- Sue Denman, Wales Office for Research and Development
- Mark Drakeford, Cardiff University
- Maizie Elfin, Scope Cymru Face 2 Face Project
- Rhoda Emlyn-Jones, Team Manager, Option 2 Programme
- Carys Evans, Head of Division for Local Service Boards and Wales Spatial Plan, WAG
- Beverlea Frowen, Director for Social Services and Health Improvement, WLGA
- Councillor Meryl Gravell, WLGA Lead Spokesperson for Social Services
- Stewart Greenwell, Director of Social Services, Newport CBC
- Dame Deirdre Hine, Review of Dignity in Hospitals, Office of the Commissioner for Older People
- Peter Hosking, Children's Rights Officer, Office of the Children's Commissioner for Wales
- Helen-Mary Jones AM, Plaid Cymru Spokesperson on Health and Social Services
- Robin Jones, Health Statistics and Analysis Unit, WAG
- Huw Lewis AM, Deputy Minister for Children
- Chris Maggs, Director of Social Services, Swansea CC
- Ruth Marks, Commissioner for Older People in Wales
- David Melding AM, Shadow Minister for Economic Development and the Welsh Conservatives' Director of Policy
- Steve Milsom, Acting Head of Older People and Long Term Care Policy, WAG
- Professor Rod Morgan, University of Bristol
- Mike Nicholson, Head of Children and Family Services, Newport CC
- Rob Pickford, Director of Social Services Wales, WAG
- Professor Andy Pithouse, Cardiff University
- Margaret Provis, (then) Assistant Chief Inspector, CSSIW
- Jill Riley, College of Occupational Therapists
- Emyr Roberts, (then) Director General, Public Services and Local Government Delivery, WAG
- Mike Shanahan, Programme Manager for Long Term Care, WAG
- Nicola Southall, Value Wales
- Alison Standfast, Deputy Chief Executive, Value Wales
- Professor Mike Sullivan, (then) Special Adviser to the Deputy Minister for Social Services
- Gwenda Thomas AM, Deputy Minister for Social Services
- Chris Tweedale, Director Children, Young People and School Effectiveness Group, WAG
- Steve Vaughan, Head of Partnerships, Older People and Long Term Care Policy Division, WAG

- Graham Williams, (then) Programme Manager, Service Frameworks, WAG
- Paul Williams, Director General, Health and Social Services, WAG
- Sue Williams, Youth Justice Board for England and Wales
- John Wrangham, Youth Justice Board for England and Wales

Visits

Caerphilly CBC

- Stephen Berry, Children's Rights Officer
- Andrew Jarrett, Head of Children's Services
- Janine Edwards, Team leader, Care Leavers Team

Cardiff CC

- Hannah Murray, Community Engagement Officer, Neighbourhood Management Team

Ceredigion CC

- Eryl Bray, Disabled Children's Team Manager
- Parry Davies, Director of Social Services
- Melanie Evans, Joint Commissioning Manager

Cylch Caron – Tregaron Project:

- Ian Bellingham, County Director for Ceredigion, Hywel Dda LHB

Ceredigion Independent Living Centre, Felinfach, Aberaeron:

- Myfanwy DeFriend, Project Manager for Integrated Community Equipment, Ceredigion CC and Hywel Dda LHB

Family drop-in centre, Penparcau Estate, Aberystwyth, Ceredigion Social Services:

- Sian Williams, Family Centre Project Manager, Ceredigion CC

Merthyr Tydfil CBC

- Jill Bow, Service Improvement Manager, Extracare Housing for Older People
- Sarah Davies, Early Years and Child Care Coordinator
- Paula Houston, Family Support Coordinator
- Sue Hughes, Social Regeneration Development Manager
- Mandy Perry, Manager of the Integrated Children's Centre
- Leighton Rees, Lead Manager for Children

IFST Implementation Team (Merthyr Tydfil CBC and Rhondda Cynon Taff CBC):

- Ann Batley, Head of Assessment Care Planning Children's Services,
- Niall Casserly, Substance Misuse Development Manager
- Sara Nichols, Head of Adult Mental Health Services
- Michael Waite, IFST Team Manager

Denbighshire CC

- Julie Fisher, Social Worker Intake and Safeguarding team
- Jane Hughes, Senior Practitioner Older People's Team
- Alan James, Hafod Community Mental Health Team
- Karen Waring, Senior Practitioner Intake and Safeguarding Team

Swansea CC

- Peter Collins, Employment Services Manager and his team, Create Solutions and Cwmbwrla mental health day centre
- Jane Thomas, Officer in Charge and her team, Ty Waunarwydd residential home for older people with dementia
- Jackie Whiteman, Day Service Manager and her team, Swansea Vale Resource Centre

- Julie Thomas, Principal Officer Case Management and her team, Child and Family Services
- James Thomas, Staff Development and Service Provision Officer for Mental Health

**Care Forum Wales Regional Meetings –
Cardiff and Carmarthen**

**Neath Port Talbot CBC –
Children's Social Services Systems Review**

**All Wales Heads of Children's Services
Biannual Meeting**

Atodiad 4

Cyfeiriadau

A Rough Guide to Personalisation: Social Care Institute for Excellence, April 2010.

A Strategy for Social Services Over The Next Decade – Fulfilled Lives, Supportive Communities: Welsh Assembly Government, February 2007

Beyond Boundaries – Citizen-Centred Local Services for Wales: Welsh Assembly Government, July 2006

Care at Home: Care Council for Wales and the Welsh Institute for Health and Social Care, 2010

Care and Social Services Inspectorate for Wales Annual Report 2007-2008: CSSIW, 2009 and the Care and Social Services Inspectorate for Wales Annual Report 2008-2009: CSSIW, 2010

Child Poverty Strategy for Wales and Delivery Plan (consultation document): Welsh Assembly Government, May 2010

Code of Practice for Social Care Workers: Care Council for Wales, 2009 and the Code of Practice for Employers: Care Council for Wales, 2009

Daffodil Care Needs Projection System: Welsh Assembly Government and the Institute for Public Care, 2010

Delivering Digital Inclusion – A Strategic Framework for Wales (consultation document): Welsh Assembly Government, 2010

Grasping the Nettle - Early Intervention for Children, Families and Communities: C4EO, National Children's Bureau and Social Care Institute for Excellence, October 2010

Household, Poverty and Social Care Statistics: Statistical Directorate, Welsh Assembly Government, October 2010

Improving Health and the Management of Chronic Conditions in Wales - An Integrated Model and Framework for Action: Welsh Assembly Government, March 2007

Fulfilled Lives, Supportive Communities Commissioning Framework Guidance and Good Practice: Welsh Assembly Government, August 2010

Learning Together to Safeguard Children - Developing a Multi-Agency Systems Approach for Care Reviews: Social Care Institute for Excellence, October 2008

Local Public Services in Wales – Developing a Whole Area Approach: SOLACE Wales, August 2010

Making the Connections – Delivering Beyond Boundaries, Welsh Assembly Government, November 2006

Memorandum of Understanding: ADSS Cymru, Care Forum Wales, Registered Nursing Home Association and the UK Home Care Association, February 2009

The Munro Review of Child Protection. Part One: A Systems Analysis– Professor Eileen Munro: September 2010

Nine Social Services Commitments: Welsh Local Government Association, December 2004

Projections for Population Trends and the Impact of the Chronic Disease Burden in Wales up to 2031: Welsh Assembly Government and the National Public Health Service, August 2009

Regional Collaboration Compendium:
WLGA August 2010

Reviewing Social Services in Wales 1998-
2008 - Learning from the Journey: CSSIW
and the Wales Audit Office, November 2008

Rural Health Plan – Improving Integrated
Service Delivery Across Wales: Welsh
Assembly Government, December 2009

Services for Children and Young People with
Emotional and Mental Health Needs: CSSIW,
Estyn, HIW and WAO, November 2009

Setting the Direction - The Primary and
Community Strategic Delivery Programme:
Welsh Assembly Government, February 2010

Social Care Statistics Wales 2007-2008:
Welsh Assembly Government, 2008

Statutory Guidance on the Role and
Accountabilities of the Director of Social
Services: Welsh Assembly Government,
November 2008

Strategy for Older People: Welsh Assembly
Government, November 2003

Team Manager Development Programme:
Social Services Improvement Agency, 2009

Think Child, Think Parent, Think Family:
Social Care Institute for Excellence, July 2009

Welsh Index of Multiple Deprivation: Welsh
Assembly Government, 2008

Welsh Language Toolkit: CSSIW, 2010

Atodiad 5

Rhestr Termiau

Eiriolaeth

Pan fydd unigolyn yn gweithredu ar ran, ac er budd, defnyddiwr gwasanaeth sy'n teimlo na all gynrychioli ei hun wrth ymdrin â gweithwyr proffesiynol.

Gofalwr

Mae gofalwyr yn unigolion sy'n darparu, neu'n bwriadu darparu, gofal sylweddol a rheolaidd ar gyfer: plentyn â nam corfforol neu feddylol, neu unigolyn 18 oed neu hŷn. Nid ydynt yn unigolion sy'n darparu, neu'n bwriadu darparu gofal: ar sail contract gwaith neu contract arall gydag unrhyw berson, neu fel gwirfoddolwr ar gyfer corff (p'un ai a yw'n gorfforedig ai peidio).

Plant mewn Angen

Mae Deddf Plant 1989 yn disgrifio plentyn mewn angen fel a ganlyn:

- mae ef/hi yn annhebygol o gael neu gadw, neu'n annhebygol o gael y cyfle i gael neu gadw, iechyd neu ddatblygiad o safon resymol heb wasanaethau gan awdurdod lleol o dan y rhan hon
- mae iechyd neu ddatblygiad y plentyn yn debygol o gael ei andwyo'n sylweddol neu ei andwyo ymhellach heb ddarparu gwasanaethau o'r fath ar ei gyfer;
- mae ef/hi yn anabl.

Comisiynu

Y broses o ddiwallu anghenion ar lefel strategol ar gyfer grwpiau cyfan o ddefnyddwyr gwasanaethau a/neu boblogaethau cyfan, a'r broses o ddatblygu cyfarwyddiadau polisi, modelau gwasanaeth a'r farchnad i ddiwallu'r anghenion hynny yn y ffordd fwyaf priodol a chosteffeithiol.

Cydweithio

Proses lle mae dau neu fwy o unigolion neu sefydliadau yn cydweithio i gyflawni amcan cyffredin trwy fynd ati i rannu gwybodaeth, dysgu a datblygu consensws. Mae angen arweiniad ar gyfer cydweithio gan amlaf. Mae timau sy'n cydweithio yn gallu cael gafael ar fwy o adnoddau.

Cyd-gynhyrchu

Agwedd tuag at ddiwygio gwasanaethau cyhoeddus sy'n annog dinasyddion i gyfrannu at y gwaith o ddatblygu rhwydweithiau cydgymorth cymunedol. Mae cyd-gynhyrchu yn cydnabod na ddylai pobl dderbyn gwasanaethau yn oddefol a bod ganddynt asedau, sgiliau, profiad ac arbenigedd i gyfrannu at wella gwasanaethau os ydynt yn cael cymryd rhan ystyrlon mewn partneriaethau cydweithredol. Yng Nghymru, mae'r term cyd-gynhyrchu wedi'i ddiffinio fel cyd-gynllunio a chyd-ddarparu gwasanaethau cyhoeddus.

Taliadau Uniongyrchol

Taliadau sy'n cael eu gwneud yn uniongyrchol gan awdurdodau lleol i rai unigolion gan gynnwys gofalwyr sydd ag anghenion gofal cymunedol wedi'u hasesu i'w galluogi i brynu eu gwasanaethau gofal eu hunain.

Sector Annibynnol

Y term cyffredinol ar gyfer yr holl sefydliadau anstatudol sy'n darparu gofal cyhoeddus gan gynnwys amrywiaeth eang o gwmnïau preifat.

Byrddau Gwasanaethau Lleol

Partneriaethau aml-asiantaeth o arweinwyr allweddol y sector statudol, preifat a'r trydydd sector sy'n ceisio gwella cydweithio a hwyluso darpariaeth system gyfan o wasanaethau sy'n canolbwyntio ar y dinesydd mewn ardal benodol.

Plant sy'n Derbyn Gofal

Y term a ddefnyddir gan Ddeddf Plant 1989 i ddisgrifio pob plentyn sy'n destun gorchymyn gofal, neu sy'n cael llety ar sail wirfoddol am dros 24 awr. Dim ond llys sy'n gallu gwneud gorchymyn gofal.

Micro-ddarparwr

Gwasanaethau sy'n:

- Darparu cymorth neu ofal i bobl yn eu cymunedau
- Cael eu darparu gan 5 o weithwyr neu lai - am dâl neu'n ddi-dâl
- Annibynnol o unrhyw sefydliad mwy.

Canlyniadau

Effaith neu ganlyniad gwasanaethau ar y gymuned neu effaith neu ganlyniad ymyrraeth gwasanaeth ar unigolyn.

Cymorth hunangyfeiriedig

Ffordd o asesu anghenion a rheoli darpariaeth gofal cymdeithasol sy'n rhoi lle canolog i unigolion yn y broses gynllunio, gan gydnabod mai nhw sy'n deall eu hanghenion eu hunain orau. Mae Cymorth Hunangyfeiriedig yn galluogi pobl i wneud penderfyniadau, rheoli risgiau a threfnu eu cymorth eu hunain (neu sicrhau ei fod yn cael ei drefnu ar eu cyfer) er mwyn cyflawni eu canlyniadau dymunol. Yng Nghymru, y term cyffredin am Gymorth Hunangyfeiriedig yw Cymorth a Gyfarwyddir gan Ddinasyddion.

Defnyddiwr Gwasanaethau

Rhywun sy'n defnyddio neu sydd wedi defnyddio gwasanaethau iechyd a/neu wasanaethau gofal cymdeithasol.

Menter Gymdeithasol

Busnesau sydd ag amcanion cymdeithasol neu amgylcheddol yn bennaf. Mae unrhyw elw yn cael ei ail-fuddsoddi yn y busnes neu'r gymuned. Mae mentrau cymdeithasol yn cynnwys cwmnïau cydweithredol, ymddiriedolaethau datblygu, mentrau cymunedol, cymdeithasau tai a busnesau cymdeithasol.

Trydydd sector

Mae hyn yn cynnwys yr ystod lawn o sefydliadau nad ydynt yn perthyn i'r sector cyhoeddus na'r sector preifat ac sy'n anllwyodraethol ac yn cael eu cymell gan werthoedd, hynny yw, gan awydd i gyflawni amcanion cymdeithasol, amgylcheddol neu ddiwylliannol yn hytrach na gwneud elw.

'Total Place'

Mae hyn yn ystyried sut y gall dull gweithredu 'ardal gyfan' ym maes gwasanaethau cyhoeddus arwain at wasanaethau gwell am lai o gost. Mae'n ceisio nodi ac osgoi gorgyffwrdd a dyblygu rhwng sefydliadau – gan roi newid sylweddol ar waith i wella gwasanaethau lleol a sicrhau eu bod yn fwy effeithlon.